

SCHAATS MUSEUM KRONIEK

UITGAVE VAN DE
STICHTING VRIENDEN
VAN HET EERSTE FRIESE
SCHAATSMUSEUM TE
HINDELOOPEN

2012

SCHAATSMUSEUM KRONIEK

maart 2012

(De tweede *Kroniek* na de start in 2011)

Inhoudsopgave

Nieuwsfeiten 2011	3
Het depot	7
Uit de schatkamer	8
Elfstedentocht-loos	10
Evert van Benthem	11
Het vervolg	15
Provincie Utrecht	18
Yde van der Heide	20
Thialf	22
Pim Mulier	24
Friese verzamelaars	26
Friesche Ijsbond	28
Het museum op zolder	30
Immaterieel Erfgoed	31
Namen van ijsclubs	32
Colofon	34
Stichting Vrienden	35

Voortwoord

Een nieuw jaar, een nieuw nummer van de *Schaatsmuseum Kroniek*, een uitgave van **de Stichting Vrienden van het Eerste Friese Schaatsmuseum**, die sinds vorig jaar in een nieuwe vorm verschijnt. We kregen ontzettend veel positieve reacties op de uitgave van vorig jaar. De eindredacteuren Hedman Bijlsma en Gosse Blom zijn mede daardoor weer met volle energie en inspiratie aan de opzet en vormgeving van onze tweede *Kroniek* begonnen.

Het is altijd weer fascinerend om te horen en te zien dat jaarlijks zoveel mensen een bezoekje brengen aan het Schaatsmuseum in Hindeloopen. Het zijn niet alleen de gastvrijheid en de gezellige sfeer, maar vooral ook de vele verhalen, anekdotes, vriendschappen en de geschiedenis van het schaatsen die de liefhebbers naar Hindeloopen doen komen.

We mogen ons gelukkig prijzen dat de vele culturele bezuinigingen, mede als gevolg van de financiële crisis, het Schaatsmuseum niet hard raken aangezien we niet afhankelijk zijn van structurele subsidiestromen. Toch zullen we de komende jaren creatief moeten blijven om het Schaatsmuseum tot in lengte van jaren te kunnen behouden. Meer samenwerking met andere musea, instanties en potentiële partners lijkt een goede oplossing. Ook is het belangrijk dat de dienstverlening naar de bezoekers, maar ook naar de donateurs opnieuw wordt versterkt en verbeterd door extra service en informatie te verstrekken. Kortom: nieuwe uitdagingen die ons allen scherp houden voor de naaste toekomst.

Het jaar 2012 is door het Nederlands Centrum voor Volkscultuur uitgeroepen als het jaar van het Immaterieel Erfgoed. Nu Hindeloopen is aangewezen als pilotproject voor het Behoud van Immaterieel Erfgoed is het belangrijk dat de plaatselijke gemeenschappen, dat wil zeggen alle verenigingen, bedrijven en instanties, kortom alle inwoners van Hindeloopen, zelf intensief betrokken worden. Dus ook het Eerste Friese Schaatsmuseum dat een belangrijke voortrekker is geweest van dit initiatief. Hoe dit precies handen en voeten moet krijgen, wordt elders in deze *Kroniek* in een speciaal artikel weergegeven.

Dit nummer bevat weer veel praktische gegevens over het Schaatsmuseum, alsmede over de activiteiten die in 2011 hebben plaatsgevonden. Naast de belangrijkste nieuwsfeiten uit dat jaar belicht de redactie in enkele vaste rubrieken zaken in en rond het museum. Hedman Bijlsma haalt bijvoorbeeld met Gauke Bootsma weer een voorwerp uit de schatkamer van het museum. Ook wordt natuurlijk aandacht besteed aan nieuwe aanwinsten. Net als vorig jaar nemen we hier en daar ook een kijkje buiten het museum. Bij een Friese verzamelaar bijvoorbeeld en bij een schaatsmuseum in de provincie Utrecht. De secretaris van de Koninklijke Vereniging 'De Friesche Elf Steden' vertelt iets over '14 Elfstedentocht-loze jaren' en Gosse Blom greep de aanwezigheid van Evert van Benthem bij een reünie aan om nog eens diens erelijst onder de loep te nemen. En bent wel eens bij ons museum op zolder geweest? Neem ruim de tijd om de verhalen en bijbehorende afbeeldingen rustig door te nemen. Ik wens alle donateurs en 'meelezers' wederom veel kijk- en leesplezier en iedereen – ook al is de kop van het jaar er alweer af – vooral een goed, sportief en gezond 2012.

Pieter Bult, voorzitter Stichting Vrienden van het Eerste Friese Schaatsmuseum

Nieuwsfeiten uit 2011

Net als in de vorige *Kroniek* kijken we terug op de activiteiten die in het afgelopen jaar plaatsvonden in het Eerste Friese Schaatsmuseum. We doen dat door eigen waarnemingen, maar ook door het citeren van verslagen die in de kranten stonden.

26 februari 2011

Reünie Elfstedentocht 1986

De opzet leek op die van vorig jaar, toen wij de reünie van de Tocht van 1985 organiseerden. De dertig hoogst geklasseerde deelnemers werden uitgenodigd, alsmede de eerste drie aankomende vrouwen. Evert van Benthem ontbrak in 2010, maar nu hadden Evert en zijn vrouw Jannette de overtocht vanuit Canada gemaakt om op de reünie aanwezig te zijn.

Enkele fragmenten van het verslag van Cees Walinga in de *Balkster Courant*: 'Op één na zou hier iedereen wel met mij willen ruilen', sprak Rein Jonker uit Wytgaard zaterdag in het Schaatsmuseum in Hindeloopen op de reünie van de 14de Elfstedentocht, precies 25 jaar eerder gehouden. Hij doelde op zijn

tweede plaats achter winnaar Evert van Benthem op 26 februari 1986. Van Benthem hoort het even verderop glimlachend aan bij een tafeltje met Henri Ruitenbergh, de schaatser die hij een jaar eerder op 21 februari 1985 voor bleef. 'Twadde wurde yn in Alvestêdetocht is in dream', gaat de inmiddels 60-jarige Jonker verder. 'As je dêr net fan genietsje kinne, wer soene je dan noch wol fan genietsje kinne.' Jonker. in 1997 nog 25ste. stopte tien jaar geleden met wedstrijdschaatsen, maar bindt de schaatser graag onder als er natuurijs is.

Hij is aangeschoven bij een tafel met Nanne Semplonius (54) uit Lemmer. De Lemster ging als vierde door de finish bij de veertiende editie. De roem van een kwart eeuw

Jan Eise Kromkamp kwam iets later.

(Foto: Hedman Bijlsma)

geleden toen hij nog gehuldigd werd in Lemmer voor zijn prestatie, is al jaren verwaaid. Hij wordt al lang niet meer uitgenodigd voor openingen, zoals kort na de Tocht toen hij de Handelsbeurs in Lemmer opende. Met een helikopter werd

De reüniegangers Elfstedentocht 1986 op de brug naast het museum. (Foto: collectie Eerste Friese Schaatsmuseum)

Nieuwsfeiten

hij in schaatspak en op skeelers naar de beurs gevlogen. 'En doe ha ik op skeelers it lint iepenriden. It gewoane libben giet wol troch. No binne der wer oare helden', zegt de Lemster.

Evert van Benthem had de reünie van de editie van '85 vorig jaar gemist. 'Jammer, want ik had ook graag even bijgepraat met Jos Niesten. Het is mooi om de jongens weer eens te ontmoeten.' Mocht er weer een Elfstedentocht komen dan vliegt Van Benthem meteen naar Fryslân. 'De familie belt meteen als het ijs hier dikker wordt. Ik ben er altijd nog voor in training. Ik fiets veel, spin, loop en af en toe rijd ik op de baan van Calgary.'

Henri Ruitenbergh uit Den Ham hoort het broederlijk naast Van Benthem zittend aan. In 1986 werd Ruitenbergh negende, maar in 1985 tweede achter Van Benthem. De tocht van 1985 was onvergetelijk voor de rijder uit Den Ham. 'Alles was nieuw en dan ook nog tweede worden. Dat was bijzonder.'

Bennie van der Weide en Teun Busser praten bij over de tocht in 1986. (Foto: Gosse Blom)

Voor de reünie waren de dertig beste wedstrijdrijders, de leden van het Elfstedenbestuur van destijds en het huidige bestuur uitgenodigd. De huidige bestuursleden lieten verstek gaan. Op een enkele rijder na waren de meeste schaatsers van de partij, tot grote tevredenheid van Gauke Bootsma van het Schaatsmuseum. De meest bekende rijder die deelnam aan de veertiende

editie, ontbrak op het weerzien in Hindeloopen: W.A. van Buren. 'Se kinne de redens besjen fan prins Willem Alexander, mar hy wie fansels gjin wedstrydrider', lacht Bootsma.'

In het *Friesch Dagblad* schreef Majelle Hoek over twee andere rijders. 'Jan Kooimans voorbereiding liep in de soep omdat hij voor sponsor Labello bij een wedstrijd in Polen zat. 'Opeens hoorde ik in gebrekkig Duits een meisje van het hotel zeggen dat de tocht doorging.' Na een barre terugreis kwamen hij en tientallen andere schaatsers nog net op tijd aan. 'Ik was al verslagen toen de tocht begon. Ik had graag meer kans gehad. En dan word je toch zesde.'

Achterin de zaal staat Theun Busser aan zijn jus d'orange te nippen. Hij was vijfde in '85 en 25e in '86. Een van 'de anoniemen' is hij eigenlijk. Naar zijn weten is hij niet eens genoemd toen hij over de finish kwam in '85. Raar, want vijfde is een goede prestatie. Het jaar daarna duikelde hij naar de 25e plek. 'Tussen Bartlehiem en Dokkum reed ik vlak achter de

tijd verloren. Twee dagen later won ik de Alternatieve Elfstedentocht in Finland.'

---

9 april 2011 – Donateursdag

Tijdens de jaarlijkse donateursdag stond het boek *De vrouwen van de hardrijderij*, dat in september 2010 door de Stichting Vrienden van het Eerste Friese Schaatsmuseum was uitgegeven, centraal. Zo'n honderd mensen kwamen af op de presentatie die auteur Hedman Bijlsma in De Foeke verzorgde over de aanleiding, opvallende zaken in het boek en de latere reacties. Verderop in deze *Kroniek* vertelt de schrijver wat er sindsdien allemaal is gebeurd.

---

7 augustus 2011 Op de buitenlandse televisie

Het Schaatsmuseum kwam nadrukkelijk in beeld in de uitzendingenreeks *Im Norden*

Hylke Speerstra vertelt in de Stadsboerderij uit eigen werk. (Foto's: Tjitze Schiphof)

kopgroep, met onder anderen Marten Hoekstra en Evert erin. Die wilden me er niet bijhebben. In de eindsprint won ik vaak van ze in andere wedstrijden. Toen ging mijn schaats stuk, daardoor heb ik veel

unterwegs van de NDR. Deze documentaire had als titel *Niederländische Nordseeküste*. Het Duitse televisieteam bezocht

uit 2011

in Groningen en Fryslân enkele kustplaatsen. In onze provincie waren Ameland en Hindeloopen uitgekozen. De reporter sprak in ons museum met Grietje Koldewijn. Ook werden beelden getoond van een schilderende Gauke Bootsma. Natuurlijk verorberden de leden van het televisieteam ook een specialiteit uit de keuken van het Pannenkoekenhuis.

26 november 2011

Extra ledendag

Ook de 'extra ledendag' op zaterdag 26 november trok volop belangstelling. De Friese auteur met de hoogste verkoopcijfers Hylke Speerstra las in de Stadsboerderij voor uit eigen werk. Natuurlijk had hij ook een aantal gesigioneerde boeken bij zich onder het motto: 'Het loopt op 26 november tegen Sinterklaas, en we hebben zo langzamerhand de leeftijd dat we weer in die man gaan geloven.' Zoals gebruikelijk verhuisde het gezelschap naderhand naar het museum waar een lunch wachtte en onderling veel geanimeerde gesprekken plaatsvonden.

7 december 2011

65 jaar Landelijke Vereniging van Schoonrijders

De LVS vierde haar 65-jarig bestaan met een tentoonstelling in het museum. De opening werd in de Stadsboerderij De Brabander

voorafgegaan door enkele toespraken en de presentatie van een boekje. Yme Jellema schreef in het *Friesch Dagblad* onder meer: 'We bestaan vijftenzestig jaar en de gemiddelde leeftijd van onze vereniging is ook vijftenzestig jaar. Bejaard. zult u denken. Wij denken daar heel anders over', zo zei bestuurslid Elly Adriaansen. In het kader van dat jubileum stelde LVS-bestuurslid Wiebe Blauw een boekje samen over het leven van Evert Lautenbach, volgens Blauw de grootste schoonrijder die Nederland ooit gekend heeft. Blauw maakt zich een beetje zorgen over de toekomst van 'zijn' sport: 'Het is zaak om nieuwe mensen enthousiast te krijgen voor deze sport. We richten ons met name op vijftig plussers, die te oud worden voor het hardschaatsen. Wij hopen dat zij de overstap willen maken naar het schoonrijden. Daarom is het belangrijk dat we onszelf goed promoten bij verschillende ijsclubs. In januari zullen we een *clinic* geven, zodat mensen een beetje aan de sport kunnen proeven: kijken of ze het leuk vinden of juist helemaal niet.'

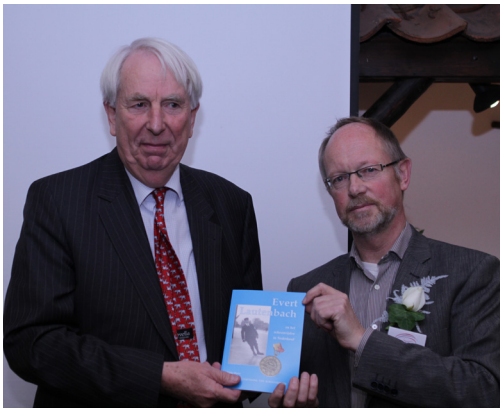
Ouderwets, niet meer van deze tijd en een sport voor bejaarden;

het schoonrijden heeft als sport met heel wat vooroordelen af te rekenen. Helemaal ontkennen kunnen ze het niet, maar het echtpaar Ad en Ineke Augustinus - ereleden van LVS - hoopt wel dat het oubollige image de groei van het schoonrijden niet in de weg staat.'

Nadat de kleinzoon van Evert Lautenbach, de voormalige toptennisser Evert Schneider, het eerste exemplaar van *Evert Lautenbach en het schoonrijden in Nederland* in ontvangst had genomen, verrichtte het echtpaar Augustinus in het museum de openingshandeling van de tentoonstelling *En zij schaatsten nog lang en gelukkig - heden, verleden en toekomst van het schoonrijden*.

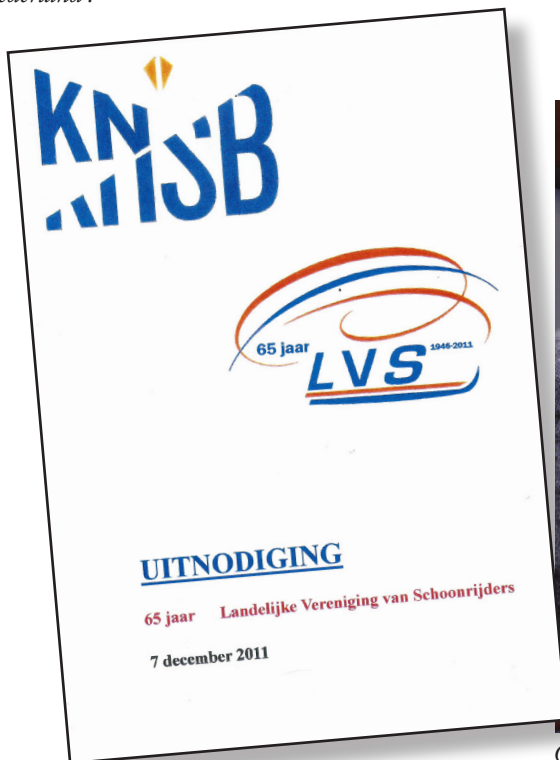
De aan Evert Lautenbach gewijde vitrine in de tentoonstelling 'En zij schaatsten nog lang en gelukkig'. (Foto: Hedman Bijlsma)

Kleinzoon Evert Schneider (links) ontvangt van auteur Wiebe Blauw het eerste exemplaar van het boekje 'Evert Lautenbach en het schoonrijden in Nederland'.

Het echtpaar Ineke en Ad Augustinus (rechts) staat op het punt de tentoonstelling over het schoonrijden in het Schaatsmuseum te openen. (Foto's: Hedman Bijlsma)

Gauke Bootsma krijgt uit handen van Henk en Leny Wagenaar de stok waarmee dit echtpaar naar veel overwinningen gleeed. (hb)

Het depot van het Schaatsmuseum

Veel grote musea houden er een depot op na. Een bewaarplaats dus waar zaken worden opgeslagen waarvoor in het eigenlijke museum geen plaats is. Ook het Eerste Friese Schaatsmuseum heeft zo'n depot. Met Gauke Bootsma namen we een kijkje in een unit in een bedrijfsgebouw in Koudum. Net als in het museum zelf kijk je daar je ogen uit. Op momenten dat ze er in Hindeloopen even kunnen uitbreken, hebben Gauke en zoon Pieter in de

afgelopen maanden veel tijd besteed aan een adequate opslag van de spullen. In kasten en op speciaal aangebrachte schappen staat het materiaal overzichtelijk uitgesteld. In veel gevallen gaat het om dubbele exemplaren van zaken die al in het museum worden geëxposeerd. Dan hebben we het over oude schaatsen en skeelers, over prenten, boeken, reclamemateriaal en wat al niet meer. 'We willen in de komende tijd toch het nodige afstoten', vertelt Gauke als we even een rondgang maken. 'In veel gevallen hebben we met een kleine sticker al de prijs op het artikel aangegeven. Voor veel verzamelaars ligt hier vast wel het nodige spul dat een leuke aanvulling op hun collectie

kan betekenen.'

In Koudum liggen ook zaken die worden verhuurd. 'Andere musea en winkels vragen wel eens of ze spullen kunnen lenen om tijdelijk in een museumopstelling of in een etalage te gebruiken. Ook zijn wel grote poppen, oude kleding en oude schaatsen gebruikt in optochten', aldus Gauke Bootsma. Of zoals we vorig jaar al concludeerden, het Schaatsmuseum hanteert ook de slogan: 'U vraagt en wij helpen!'

Hedman Bijlsma

Plaatjes gemaakt in het depot van het Schaatsmuseum in een bedrijfsgebouw in Koudum. (Foto's: Hedman Bijlsma)

Op de foto overhandigt een persoonlijke vriend van Franz Krienbühl – tevens schaatsliefhebber – de 88-jarige Harry Brunmayer (startnummer 5 Elfstedentocht) uit Ouderkerk ald Amstel het eerste prototype met de verstelbare buizen aan Gauke Bootsma. Dat exemplaar heeft nu een plekje in het museum gekregen. (Foto: Tjitze Schiphof)

Nieuwe aanwinsten Nieuwe aanwinsten

Eerste verstelbare Franz Krienbühl-schaatsen

Op 26 november 2011 tijdens de extra donateursdag werd het schaatsmuseum weer verrijkt met een paar bijzondere schaatsen. Iedereen die het schaatsen in de jaren '60 en '70 volgde, kende Franz Krienbühl. Hij was een markante Zwitser, een cult-held, een clown, maar hij verdiende ook een plaats in de geschiedenis van de schaatsport met de introductie van het aerodynamisch schaatspak in 1974 en ook de verstelbare buizen. De ijzers konden daardoor in elke gewenste positie onder de schoen worden gemonteerd. Ook was Krienbühl uiterst leergierig. Zo probeerde hij vooral in Noorwegen en Nederland kennis te vergaren. De Zwitser legde ook een uitgebreide verzameling schaatsfilms aan. Zijn internationale debuut maakte hij op bijna 39-jarige leeftijd bij de Olympische Winterspelen van 1968 in Grenoble. In de periode 1965-1984 werd hij veertien maal schaatskampioen van Zwitserland. Krienbühls beste prestatie was de 8^e plaats op de 10000 meter tijdens de Spelen van 1976 in Innsbruck. (pb)

Franz Krienbühl. (hb)

Nieuwe aanwinsten Nieuwe aanwinsten

UIT DE SCHATKAMER VAN HET MUSEUM

Een schilderij en een deur

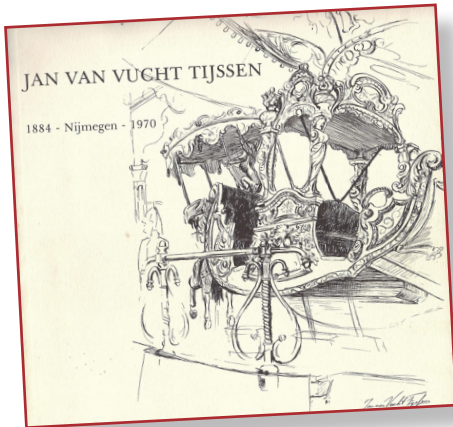
Eigenlijk is het Schaatsmuseum één grote schatkamer. Dus kost het Gauke Bootsma moeite om een voorwerp uit te kiezen voor deze rubriek, waarin vorig jaar 'de mooiste schaatsen aller tijden' prijkten. Eén kleine hint – achterin het museum – is echter voldoende om Bootsma op de praatstoel te krijgen. We kijken naar het schilderij *De Schaatsenmakers* op de achterwand van de nagebouwde verbeelding van een schaatsenfabriek. 'Ooit hing dit schilderij in de oude fabriek van Ruiter in Akkrum. Ze zeggen wel eens dat het vroeger zo romantisch was. Maar kijk eens goed naar dit

tafereel. Je ziet hoe vier mannen op een paar vierkante meter aan het werk zijn. Het was daar bepaald niet gezond. Denk alleen maar aan het inademen van dat slijpsel. Maar die mensen hadden daar zelf helemaal geen erg in.' Gauke vindt in een hoekje een kleine notitie met de namen van de mannen op het schilderij. Van links naar rechts: Oege Tuinstra, Ben van Apeldoorn, machinist Jan Steegstra en ploegbaas Evert Feenstra. Bootsma kocht het schilderij destijds uit de verzameling van Hays Kedde. Eerst hing het in de huiskamer van de Bootsma's, later verhuisde het kunstwerk naar het

museum. 'Met alle voorwerpen er omheen geeft het een aardige indruk van een schaatsenfabriek. Met opzet hebben we hiernaast een smederij nagebouwd. De productie kwam niet alleen uit fabrieken. Veel schaatsen werden juist in slappe tijden door de plaatselijke smeden gemaakt.'

Nijmeegse kunstenaar

Terug naar het schilderij. Ooit vervaardigd door de Nijmeegse kunstenaar Jan van Vucht Tijssen (1884-1970). Uit een catalogus bij een tentoonstelling weten we, dat de nog jonge kunstenaar in oktober 1905 logeerde bij zijn oom en tante De Jong-Schlimmer in Akkrum. Die oom was de directeur van de vroeger bekende schaatsenfabriek Ruiters. Daar in de donkere fabrieksruijme schilderde Van Vucht Tijssen het slijpen van de schaatsen. Samen met enkele andere werkstukken zond hij *De Schaatsenmakers* in voor een Koninklijke subsidie. Die (bescheiden) studiebeurs kreeg hij prompt.

Deur

Voor Gauke Bootsma staat er in die ruimte gewijd aan de schaatsenmakers nóg een kunstwerk. Terloops wijst hij op een deur met Ruiters-reclame. 'Ik zag dat ding eens bij een bezoek aan Joop Voorn in Alkmaar, die toen een Hans Brinker-museum had. Daar hingen allemaal heel

mooie schaatsen. Maar ik had onmiddellijk iets met die deur. Als schilder vond ik dat meteen een

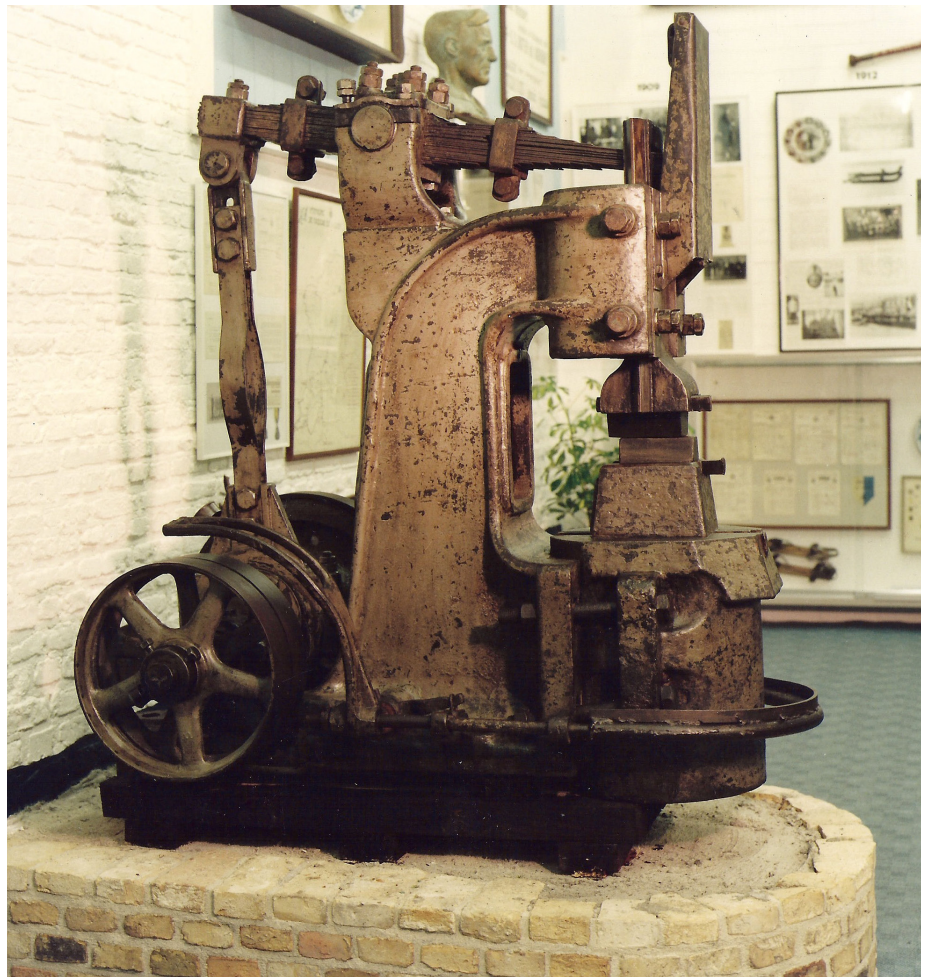

geweldig stuk.' Op enig moment liet Voorn zich ontvallen dat die deur hem eigenlijk in de weg stond. Toen rook Gauke zijn kans, zeker toen Joop Voorn aan Bootsma voorstelde voor hem in ruil een muziekmeubel met Hindelooper schilderkunst te beschilderen. 'Wat dacht je: die deal was snel gesloten. De reclamedeur ging mee naar Hindeloopen.'

Hedman Bijlsma

Voor Gauke Bootsma is deze reclamedeur óók een sieraad in zijn museum. (Foto: Hedman Bijlsma)

De grote veerhamer die afkomstig is uit de bekende smederij van P.S. Zwart in Wergea. 'Ik heb dat ding gekregen van Piet Zwart', aldus Gauke Bootsma. Met deze veerhamer werd staal en ijzer voor het schaatsijzer aaneen gesmeed. 'Bij een kleinere smederij deden ze dat altijd op een aambeeld. De buurtbewoners waren blij dat wij die veerhamer ophaalden. De hele straat stond te trillen als dat apparaat in werking was.' (Foto: Henk Mostert)

14 Elfstedentochtloze jaren!

Graag ga ik in op het verzoek van uw voorzitter om u een blik te gunnen op het leven van een secretaris van de Koninklijke Vereniging De Friesche Elf Steden zonder dat er een tocht wordt verreden. Vanaf 1997 mag ik, na het schaatsen van de tochten in 1986 en 1997, secretaris zijn van wat ik aanneem ook jullie vereniging. Dat doe ik dus al ruim veertien jaar en het voelt als die verpleegster die er maar nooit toe komt de patiënt van een injectie te voorzien en maar blijft oefenen op de bekende sinaasappel. Waar het dus in het echt om gaat, het organiseren van DE tocht, lukt maar steeds niet, maar gelukkig komen we ieder jaar dichterbij de volgende tocht en elk jaar zijn we er zo goed mogelijk op voorbereid de tocht te organiseren.

Vergunningen

Voordat ik u hier een beeld van schets, wil ik eerst aangeven dat zo'n reflectiemoment je zelf weer laat zien in wat voor een wereld we leven en wat er naast het organiseren van een tocht komt kijken. Hadden we in 1997 nog geen vergunning voor het organiseren van een tocht nodig, na de rampen in Enschede en Volendam is het gehele vergunningstelsel op de schop gegaan en moeten we van iedere gemeente een vergunning hebben die valt onder de Algemene Wet Bestuursrecht met alle inspraaktermijnen etc. van dien, dus met een vooraf aangegeven datum waarop we de vergunning nodig hebben, met een inzagetermijn en een reactietermijn. Gelukkig is er in Fryslân nog genoeg gezond verstand om tot creatieve ideeën te komen en is het fenomeen noodverordening uit de kast geplukt zodat wij ons 48 / 36 uren-scenario konden blijven hanteren.

Na de problemen bij de Vierdaagse van Nijmegen is de regelgeving in het kader van veiligheid aangescherpt en is het ons gelukt in het kader van onze nieuwe veiligheidsregio van alle 15 gemeenten een 5-jaars-vergunning te krijgen. Maar ook de bestuursaansprakelijkheid is sterk aan verandering onderhevig, hetgeen geleid heeft tot een statutenwijziging om de verantwoordelijkheid zoveel mogelijk bij de rijders te beleggen. Dit zijn zaken die ons als bestuur in de "tochtloze" jaren veel tijd en energie kostten en ook de weigering van speciale politiebijstand in het invoeringsjaar van de euro en het huwelijk van ZKH Prins Willem-Alexander met Maxima, deed ons grijpen naar onze relatie met de pers.

Schijnwerpers

We zijn en blijven een vereniging die volop in de schijnwerpers staat en dat zorgt ervoor dat iedere

actie uitvergroot in het nieuws verschijnt met soms ongewenste problematiek zoals bij het startrecht van oud-prijswinnaars.

Ieder jaar hebben we voor het organiseren onze vaste rituelen en ieder bestuurslid heeft een eigen specifieke taak tezamen met assistenten en met de rayonhoofden in het bijzonder. Zaken als vervoer, verbindingen, veiligheid, vergunningen, voorzieningen, route, gezondheid, huisvesting, weer, organisatie en communicatie worden

Secretaris Hein Dijkstra tijdens het voorlezen van het jaarverslag in de jaarvergadering van de koninklijke vereniging. (Foto's: Gosse Blom)

Ieder jaar kritisch herzien en in samenspraak afgestemd met alle partijen waar we mee te maken hebben, zoals politie, brandweer, veiligheidsregio, GHOR, landmacht, provinciale waterstaat, vervoersmaatschappijen, vliegbasis, WHC etc. Elk jaar moeten onze draaiboeken vóór 15 december weer tochtbestendig zijn.

Hiervoor komen we per jaar toch - naast een geheel weekend - zo'n 10 keer regulier bijeen met een hoofddaccnt op het najaar, want dan moet alles geregeld worden. In de winter is het vervolgens afwachten, duimen draaien en nagelbijten totdat we de verlossende woorden kunnen zeggen.

Dus: hoewel het de laatste jaren permanent droog-oefenen is, kost de organisatie elk jaar veel meer tijd dan je zou verwachten.

Op naar onze volgende tocht!

Hein Dijkstra

vice-voorzitter / secretaris KVF11S

Evert van Benthem in 2011 even terug voor een reünie

Evert van Benthem (Sint Jansklooster in de kop van Overijssel, 21 november 1958) past perfect in het rijtje van vooraanstaande Elfstedenschaatsers die in het Eerste Friese Schaatsmuseum prominente aandacht kregen en nóg steeds krijgen. Evert had Jeen van den Berg als trainer. Diezelfde Jeen van den Berg won de Tocht van 1954. Het Schaatsmuseum wijdde in 2005 een tentoonstelling aan diens imposante schaatscarrière. Op zijn beurt had Van den Berg eveneens een oud-Elfstedenwinnaar als trainer, nl. Cor Jongert die de gouden medaille in 1940 won. Het Schaatsmuseum wijdde aan hem zelfs in 1985 de allereerste tentoonstelling.

De lange weg naar emigratie

Evert van Benthem – later getrouwd met Jannette, drie kinderen - groeide op in Ens. In 1983 keerde hij terug naar zijn geboorteplaats om veehouder te worden op een boerderij aan de Leeuwte. Al gauw kreeg hij daar te kampen met tegenslag vanwege de strengere (milieu)regelgeving. Vooral de superheffing werd een struikelblok voor uitbreiding van zijn bedrijf. Evert en Jannette besloten daarom uit te zien naar mogelijkheden een bedrijf in het buitenland op te zetten. Om zich te oriënteren, ondernamen zij een reis naar Nieuw-Zeeland. Als er niet een belangrijke gebeurtenis in de sportcarrière van Evert was gekomen, had het gezin wellicht toen al het besluit tot vertrek genomen. Evert won namelijk in 1985 de Elfstedentocht en herhaalde die prestatie een jaar later. Die twee gebeurtenissen gaven het leven van

Evert en Jannette van Benthem zijn in februari 2011 even terug in Nederland om de reünie van de Elfstedentocht 1986 bij te wonen. (Foto: collectie Eerste Friese Schaatsmuseum)

hem en zijn gezin aanvankelijk een drastische wending. Naast het werk als boer op zijn bedrijf, kon hij ook als topsporter inkomsten genereren. Het onderwerp emigratie belandde voorlopig in de ijskast zonder dat de voornemens echt uit het zicht raakten. Eind jaren negentig werd de knoop alsnog doorgemaakt. In 1999 vertrok de familie Van Benthem naar het verre buitenland om daar een boerderij te runnen. Hun nieuwe stekje werd het Canadese gehucht Spruce View, zo'n 30 km verwijderd van Innisfail in de provincie Alberta.

Evert als sporter

Evert had talent als duursporter. Daarbij zal zijn gewicht van nog geen 65 kg wel een bijkomend voordeel zijn geweest. In zijn jeugd deed hij aanvankelijk aan atletiek, maar richtte zich later serieus op

de schaatsport. Hij maakte eerst deel uit van de langebaanselectie van het gewest Fryslân onder leiding van trainer Gauke Nijholt. Maar in 1984 deed hij achteraf gezien een belangrijke keuze. Jeen van den Berg haalde hem over deel uit te maken van de Friese marathonselctie die onder zijn leiding stond. Al in het eerste seizoen boekte Evert aansprekende resultaten. Op kunstijs won hij de Drente-Cup in Assen en kort daarna werd Van Benthem derde op het NK te Eindhoven. Op natuurijs wist hij ook zijn naam te vestigen: vijfde op het NK op het Amstelmeer bij Westerland.

De dertiende Elfstedentocht

Evert van Benthem zou ongetwijfeld tevreden zijn geweest met een top-vijf-plaats in de dertiende Elfstedentocht die op 21 februari

In een vitrine van het museum liggen de schaatsen van Evert van Benthem - inclusief mankement - uit de dertiende Elfstedentocht. (Foto: collectie museum)

1985 werd verreden. Op voorhand had hij een gunstig voordeel: hij kon zonder druk de strijd aanvangen. De druk van het favoriet-zijn lag vooral bij coryfeeën als Henri Ruitenberg en Jan Roelof Kruithof. Omdat Evert al enige goede resultaten op natuurijs had geboekt, was hij echter voor de kenners geen geheel onbekende meer. Elfsteden-chroniqueur Fenno Schoustra zette zijn naam dan ook in het rijtje favorieten in zijn prognose voorafgaande aan de Tocht. Evert kende zijn mogelijkheden en daardoor kwam hij met veel zelfvertrouwen aan de start. Aan de pers gaf hij door dat de superheffing zijn grootste concurrent was.

Evert van Benthem was erbij, toen tussen Bartlehiem en Dokkum de beslissende slag viel. Met Jan Kooiman, Jos Niesten en Henri Ruitenberg moest hij uitmaken wie op de Bonkefeart als eerste onder het finishdoek door zou komen. Aan Kooiman en Niesten, de mindere sprinters van naam, lukte het niet te ontsnappen. Het liep uit op een sprint waarover lang werd nagepraat. Ruitenberg werd de meeste kansen toegedacht de sprint te winnen, maar Evert wist hem op de streep te verslaan. Misschien had Ruitenberg zijn rivaal onderschat. Of was Evert slimmer... In elk geval werd de veehouder uit Sint Jansklooster

op slag een nationale bekendheid. Na de wedstrijd wachtte Evert nog een verrassing. Er bleek namelijk een stukje metaal aan de achterzijde van zijn linkerschaats te zijn afgebroken. Mogelijk was dat gebeurd bij een van de klúnplaatsen. Gelukkig had hij tijdens de tocht niets van het mankement gemerkt, want dan had zijn concentratie eronder kunnen lijden.

Revenuen

Voordat de dertiende Elfstedentocht van start was gegaan, voorspelden analisten dat het bedje van de winnaar voor de rest van zijn leven gespreid was. Dat bleek te optimistisch gedacht, maar de zege leverde de winnaar wel aardige revenuen op. Evert van Benthem kwam er al gauw achter dat de medaille qua commerciële aspecten ook nog een keerzijde had. Al kort na zijn zege stond de eerste 'manager' bij Van Benthem op de stoep. Gelukkig ontdekte men snel dat het om een louche figuur ging, maar leuk was die ervaring niet. Evert trok daarna Frank van den Wall Bake aan als zijn zaakwaarnemer. Die was in staat om een goed evenwicht te brengen m.b.t. wat Evert al dan niet op commercieel gebied zou moeten doen. Enkele malen trad de Elfstedenwinnaar op als hoofdfiguur

in een televisiespot. Maar dat je als winnaar 'niet meer hoefde te werken', bleek in de praktijk tegen te vallen. Eén gewonnen Tocht, hoe belangrijk ook, is niet genoeg om er tot in lengte van jaren profijt van te trekken. Bovendien is de schaatsport in het buitenland minder populair dan in ons land en daarom was de naam Van Benthem in het buitenland moeilijk te verkopen. Evert hield dus zijn melkveehouderij aan, zonder zich daar overigens over te beklagen.

Een andere factor die de inkomsten voor langere tijd zou beperken, was de mogelijkheid dat bij een volgende Tocht een nieuwe winnaar de bekendheid van Van Benthem naar de achtergrond zou dringen. Zover kwam het voor hem gelukkig niet. Integendeel zelfs, want het scenario zou voor Evert meer dan goed uitpakken: hij zegevierde andermaal in de Tocht der Tochten die al een jaar na zijn eerste triomf werd gehouden.

De veertiende Tocht

Het voorseizoen van 1985-1986 verliep voor Evert niet zo gunstig. Goede resultaten bleven uit. Het zat hem echter mee in die zin, dat de Elfstedentocht weer laat in de winterperiode werd gehouden. In februari hervond de man uit Sint Jansklooster zijn oude vorm en startte daardoor op de grote dag, 26 februari 1986, nu wel als favoriet. Hij wist goed met dat gegeven om te gaan. Evert hield zich afzijdig van de eerste schermutselingen. Een kopgroep onder leiding van Jan Kooiman leek eerst de ambities van Evert te ondergraven, maar bij Franeker werden de vluchters ingerekend, waarna een negental schaatsers voor de winst moesten strijden. De samenwerking tussen hen was matig, wat voor Evert op de Blikvaart reden was een solo te ondernemen. Hij wilde zich echter niet forceren en liet zich op de Dokkumer Ee weer inlopen. Rein Jonker uit Wytgaard probeerde daarna een uitlooppoging maar zijn actie werd meteen door Evert van

Benthem gecounterd. Dit duo zou voor de overwinning gaan, want de achtervolgers zagen het tweetal tijdens de wedstrijd niet meer terug. Bij Aldtsjerk zette Van Benthem de beslissende aanval in. Jonker kon niet volgen en Van Benthem had bij de finish een voorsprong van een kleine anderhalve minuut.

Dat betekende dus de *double* voor hem. Hij was de derde winnaar die een dergelijke prestatie leverde. Een seizoen later kreeg Van Benthem door een val een ernstige blessure, waardoor hij eventueel zijn titel niet kon verdedigen. Toch kon de tweevoudig winnaar later opgelucht ademen doordat ondanks een flinke vorstperiode de Tocht in 1987 niet doorging. Dus bleef voor Evert de hoop op een triple er inzitten. Zover zou het niet komen, want in 1996 stopte Van Benthem met het marathonschaatsen op topniveau. Eén jaar voor de start van de vijftiende Tocht... Natuurlijk verscheen hij in 1997 wel aan de start, maar ditmaal in de toertocht waarin hij een glorieuze ereronde

Evert van Benthem en zijn jongste zoon Jos ontvingen destijds tijdens de afscheidsbijeenkomst een Canadese vlag. (Foto: collectie Eerste Friese Schaatsmuseum)

langs de elf steden reed.

Kaasboerderij

Met de naamsbekendheid van Evert als steuntje in de rug begonnen de Van Benthems in 1993 naast de melkveehouderij een zuivelboerderij. Gedeelten van de boerderij werden verbouwd tot een kaasmakerij, respectievelijk een winkel. Over de naam van het product hoefde de familie niet lang na te denken: Benthemmer kazen. De zuivelboerderij werd prompt een toeristische attractie. Zo'n 30.000 tot 40.000 mensen kwamen jaarlijks

voorbij: goed voor de verkoop van zuivelproducten maar tegelijkertijd een aantasting van hun privacy. De combinatie melkveehouderij en de verkoop van zuivelproducten betekende een uitstel van de emigratieplannen, maar geen afstel. In 1998 maakte Evert bekend dat hij met Jannette, Rolf, Merein en Jos de oversteek naar Canada zou maken. Niet ver van Innisfail had het gezin een boerderij gekocht om daar als melkveehouder een nieuwe start te maken.

Het aftellen begon. Op 15 september 1999 werd op zijn boerderij aan de Leeuwte een veiling gehouden. Veel veehandelaren en nieuwsgierigen kwamen naar Sint Jansklooster om die mee te maken. De belangrijkste kavels betroffen de veestapel. Overigens bleef Everts lievelingskoe, Alie 65, in de familie.

Omdat Evert Nederland nog niet had verlaten, haalde Erik Hulzebosch hem over ploegleider van zijn marathonploeg te worden voor het seizoen 1999-2000. Voor de rest bleef zijn afscheid buiten de publiciteit.

**Winnaar
Elfstedentocht
1985 + 1986**

ATOMIC
Sportswear

**Het merk van
Evert van Benthem**

De bekende outfit en het bekende startnummer 13 op een reclamekaart. (Collectie museum)

*Nog altijd mediabelangstelling.
(Foto: Hedman Bijlsma)*

Met familie en vrienden werd een bescheiden afscheidsfeestje gevierd in de 'Koek-en-Zopie' van ons museum. De familie Van Benthem kreeg tijdens de bijeenkomst veel complimenten, onder meer in een toespraak van Ineke en Jan Kooiman. Verder werd nog een Canadese vlag uitgereikt.

Aan de vertrekdatum werd geen ruchtbaarheid gegeven. Toch stond er in het *Nieuwsblad van het Noorden* van 10 maart 2003 een foto van Evert van Benthem in de vertrekhal van Schiphol. De voormalige Elfstedenwinnaar zette op een ander continent zijn bedrijf voort. Op een oppervlakte van 128 ha zag hij meer mogelijkheden dan aan de Leeuwte in Nederland.

Zo nu en dan komen Jannette en

Evert van Benthem bijvoorbeeld voor familiebezoek naar ons land. Natuurlijk ontbrak hij op 15 januari 2009 ook niet op de feestelijke bijeenkomst ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de vereniging 'De Friesche Elf Steden' op 15 januari 2009. Voor het Eerste Friese Schaatsmuseum was het een grote eer, dat Jannette en Evert vorig jaar in februari ook present waren op de reünie van deelnemers aan de Elfstedentocht 1986. En vanzelfsprekend herhaalde Evert daar zijn belofte: 'Bij de eerstvolgende Elfstedentocht kom ik onmiddellijk naar Nederland.'

Schaatsprestaties

De erelijst van Evert mag gezien worden. Het winnen van één Elfstedentocht maakt uiteraard een sportcarrière al meer dan geslaagd. Dat hij de winst van twee Elfstedentochten op zijn conductestaat kon bijschrijven, is maar weinigen gegeven. Tot nu toe hebben drie rijders de dubbel gehaald (Coen de Koning en Auke Adema gingen Evert voor). Soms maakte Evert de indruk dat alles

bij hem als vanzelf ging. Maar er kwam heel wat bij kijken om zover te komen. Er moest hard worden getraind om tot goede prestaties te komen. Bovendien was de steun van Jannette onontbeerlijk. Zonder haar inbreng zou de combinatie veehouder-sporter te moeilijk zijn geweest.

Als specialist op de lange afstanden staat Evert momenteel met vijf overwinningen op een 200 km-wedstrijd op een tweede plaats op de ranglijst (Jan Roelof Kruihof won er liefst elf). Zijn totaal aantal zeges (15) bewijzen dat Evert een complete wedstrijdschaatser was. Weliswaar niet als 'grootverdiener' zoals Co Giling en Jan Maarten Heideman, maar hij zette wel diverse wedstrijden naar zijn hand die 'ertoe deden'. Denk bijvoorbeeld maar aan zijn eindzege in de Driedaagse van Ankeveen in 1986. Bij die vijftien overwinningen is het gewestelijk kampioenschap marathon op natuurijs in 1985 niet inbegrepen. Verder werd de man uit Sint Jansklooster op kunstijs officieus kampioen van de Regio Noord in het seizoen 1982-1983. Zijn hoogste klassering in de jaarlijkse strijd om de marathon-cup was de vierde positie in 1984-1985.

Gosse Blom

De erelijst van Evert van Benthem als marathonrijder

Natuurijs:

- 1985 Wolvega: baanwedstrijd
- 1985 Leeuwarden: Elfstedentocht
- 1985 Kuopio (FIN): testwedstrijd
- 1986 Ankeveen: 1e etappe driedaagse van Ankeveen
- 1986 Ankeveen: eindklassement driedaagse van Ankeveen
- 1986 Steenwijk: Noordwesthoekrit
- 1986 Zevenhuizen: Rottemerentocht
- 1986 Leeuwarden: Elfstedentocht
- 1988 Kuopio (FIN): Alternatieve elfstedentocht
- 1991 Bovensmilde: Bruggentocht
- 1991 Rovaniemi (FIN): Alternatieve elfstedentocht

Kunstijs:

- 1985 Assen: Drenthe-cup
- 1986 Den Haag: Aegon-trofee
- 1989 Heerenveen: Cirkel-cup
- 1993 Alkmaar: invitatiewedstrijd

Evert van Benthem ontbrak in januari 2010 toen kunstenaar Hansje Busquet-de la Porte haar biografische schilderijen ten geschenke aanbood aan de afgebeelde Elfstedenwinnaars. Dat gebaar kreeg bij de reünie in februari 2011 dus een vervolg. (hb)

De vrouwen van de hardrijderij

Het vervolg

Het boek verscheen in september 2010, maar hoe ging het sindsdien verder met *De vrouwen van de hardrijderij*? Laat ik het meteen maar bekennen: dat 'plakboek van de hardrijdsters uit de periode 1943-1970' zal me als schrijver de rest van mijn leven wel blijven achtervolgen.

Het begon allemaal in de jaren zeventig toen oud-journalist Douwe Miedema – de vertrouwensman en mentor van de generatie hardrijdsters die in de jaren tussen 1930 en 1966 uitkwam op de kortebaan – contact met me zocht. Van hem kreeg ik allerlei gegevens over die rijdsters. Later was ik present bij vrijwel alle reünies van de oud-hardrijdsters. En heel langzaam werd ik de vraagbaak als mensen iets moe(s) ten weten over die 'vrouwen op de hardrijdersbaan'.

'Ereschuld'

In 2009 en 2010 kwam ineens de samenstelling van het boek *De vrouwen van de hardrijderij* op mijn weg. Ik had - en heb nadien - meer boeken geschreven, maar deze uitgave is om meerdere redenen een verhaal apart geworden. Eigenlijk was de voorbereidingstijd te kort. De research en het schrijven slokten me dusdanig op dat zelfs het thuisfront begon te protesteren. 'Hebben die oude vrouwen vandaag alweer voorrang', verzuchtte mijn vrouw op een moment dat prioriteiten met elkaar in botsing kwamen. Ik ging helemaal op in dat project, dat ik meer en meer begon te zien als de inlossing van een soort 'ereschuld' aan Douwe Miedema. Niet lang voor zijn overlijden (1978) gaf hij mij het estafettestokje door

in de hoop dat al zijn gegevens later nog eens van pas zouden komen. Op andere momenten waande ik me bijna medewerker aan het programma *Spoorloos*. Op zoek naar de ontbrekende gegevens in een alsmat uitdijend 'plakboek van de hardrijdsters'.

Op het moment dat *De vrouwen van de hardrijderij* werd gepresenteerd, voorvoelde ik het al. Anderhalf jaar later weet ik het zeker: dit boek houdt me nog altijd bezig.

Foutje

Bij voorbaat weet je dat in een boek met zoveel namen, data en feiten onjuistheden staan. Eén voorbeeld:

het gaat maar om één letter. Dom foutje overigens van een Drachtster die is opgegroeid met het bestaan van VW-garage v.d. Brug. Dat de echtgenote van de garagehouder, Joke v.d. Brug-Hoekstra, kampioene op de kortebaan was geweest, wist ik wel. Maar na het verschijnen van het boek moest hun dochter me erop wijzen dat het toch echt Van den Brug is en niet Van der Brug...

Spoorloos

Een andere dochter van een oud-hardrijdster verraste me in een later stadium met een curieus telefoontje: 'U kent mij niet. Als ik u nu vertel dat ik de dochter ben van Griet Broersma, gaat er

Bij de samenstelling van het boek *'De vrouwen van de hardrijderij'* werd dankbaar gebruik gemaakt van het fraaie materiaal in de plakboeken van oud-hardrijdster Tine v.d. Weide-de Vries. (Foto: Hedman Bijlsma)

dan een lichtje branden?’ Nou en of! Heel lang zocht ik immers naar gegevens over deze rijdster uit de Dokkumer Wouden. Toen de drukproeven van het boek al in huis lagen, leidde een tip van een oud-rijdster naar een spoor. Op het allerlaatste ogenblik nam ik in een fotobijschrift (pag. 49) dat vreselijke berichtje uit de *Leeuwarder Courant* (mei 1959) op: Griet Visser-Broersma was op 37-jarige leeftijd tijdens het strijken op het balkon van haar flat door stroom gedood. ‘De bout bleek defect te zijn.’

Uit het teruggevonden plakboek kunnen we nu ook de erepoort bij het huwelijk van Griet Broersma en Leendert Visser laten zien. (Foto: collectie Baukje de Haan-Visser)

En dan is er in 2011 dat telefoontje. ‘We misten al een hele tijd het plakboek van moeder. Bij een interne verbouwing kwamen we het ineens weer tegen. Staan daar misschien nog dingen in die voor u van belang kunnen zijn’, vraagt de dochter uit Tytsjerk. Een dag later blader ik met haar in het boek. Overduidelijk samengesteld door Douwe Miedema! Ik herken niet alleen het vulpenschrift met paarse inkt. Ook de typeletter komt me erg bekend voor. Zo beschikken we nu ook over de trouwfoto ‘mei de poarte’ (met hardrijdsterseer) van Grietje Broersma en Leendert Visser. Eind vorig jaar liet ik die foto zien tijdens een lezing in de Doopsgezinde Kerk in Holwerd. Laat daar onder mijn gehoor een oud-klasgenote van Griet Broersma zitten...

Foto's

De verzameling foto's van het Eerste Friese Schaatsmuseum en mijn eigen collectie konden toch al behoorlijk worden uitgebreid. Elske de Haan-van Dam meldde zich met haar plakboeken. Té laat voor het boek zelf, maar bij de presentatie op 17 september 2010 in De Foeke liet ik alvast enkele plaatjes zien. Van Harrie de Vries, redactielid van *Ut eigen Gea* (het blad van het Geakundich Wurkferbân Skarsterlân), kreeg ik enkele foto's van Geeske Woudstra. Aardig is ook dat we in deze *Kroniek* de ‘poarte-foto’ kunnen tonen van het derde huwelijk in het boek. Durkje Huitema en Sjoerd Bouke Buwalda trouwden op 14 mei 1946. In een week met drie trouwerijen was de belangstelling in Wommels uiterst klein. ‘Spitich dat der

e ‘poarte’-foto bij het huwelijk van Durkje Huitema en Sjoerd Bouke Buwalda. In een week met drie trouwerijen waren op die 14^e mei 1946 slechts vijf collega-hardrijdsters aanwezig bij het gemeentehuis in Wommels.

mar fyf rydsters wiene’, schreef Douwe Miedema een dag later in een briefje. ‘Dat kin sa net wer!’ Dankzij zijn onvolprezen administratie kennen we de namen van de vijf aanwezigen: Klaasje Hofstee, Fokje van der Velde, Ike Nienhuis, Meta Nienhuis en Griet Broersma. Verder zoekwerk leerde me inmiddels, dat het gezin Buwalda-Huitema in april 1950 naar Australië emigreerde. In het afgelopen jaar kreeg een naam in het boek zomaar een gezicht. In de kolom *Nog meer namen* (2) op blz. 128 wordt de rijdster Margje Hollander uit Peins genoemd: deelneemster aan het NK 1956 en ook present op enkele groepsfoto's in het boek. Nooit geweten dat de tijdwaarneemster Margje Bouwma uit Franeker die ik al sinds jaar en dag tegenkom bij de traditionele Viking Race in het IJssstadion Thialf naar de meisjesnaam Hollander luistert. Toen ze me tijdens een koffiepraatje in maart 2011 bedankte (‘Ik vind het zo leuk dat ik ook op enkele foto's in dat mooie boek sta’), vielen de schellen van mijn ogen...

Afscheid

De tijd schrijdt voort. Weer werd de kring van *De vrouwen van de hardrijderij* kleiner. Op 24 november 2010 overleed Coby Engberts-Hoekstra. Beide Friese kranten memoreerden dit overlijden in een klein

Nagekomen plaatjes uit het album van Elske van Dam. Links Elske die ogenschijnlijk onder ‘Kleine Doortje 18’ zit te melken. Maar de emmer ontbreekt... Op de rechterfoto poseert Elske (links) in Kolham met twee tegenstandsters van over de grens: Grietje Schuur en Jantje Bathoorn.

Een jeugdfoto van het 'schaatswonder van Doniaga' Geeske Woudstra. (Collectie Harrie de Vries)

berichtje. Zo iets gebeurt niet automatisch. De namen van de vroegere uitblinksters op de kortebaar zeggen de huidige generatie verslaggevers niks meer. Maar een klein stukje tekst richting LC en FD bleek voldoende om nu eens wél het lezerspubliek te informeren over zo'n verscheiden. Ook een hardrijdster 'van over de grens' die nadrukkelijk het boek haalde (pag. 150/151), Jannie Depping-Scheepstra, overleed. Haar naam plukten we in augustus 2011 uit een advertentie in het *Dagblad*

van het Noorden.

In de voorbije periode stierven ook enkele mannen die op foto's in het boek aan de zijde van een hardrijdster door de erepoort schreden. Tijdens de reünie op 17 september 2010 spraken we nog met Chris de Haan, de echtgenoot van de oudste aanwezige rijdster Wimke de Haan-Mulder. Acht dagen later overleed Christiaan de Haan op 88-jarige leeftijd. Op dezelfde pagina in de krant stond een overlijdensadvertentie van Klaas Stielstra, de man van Nel Stielstra-

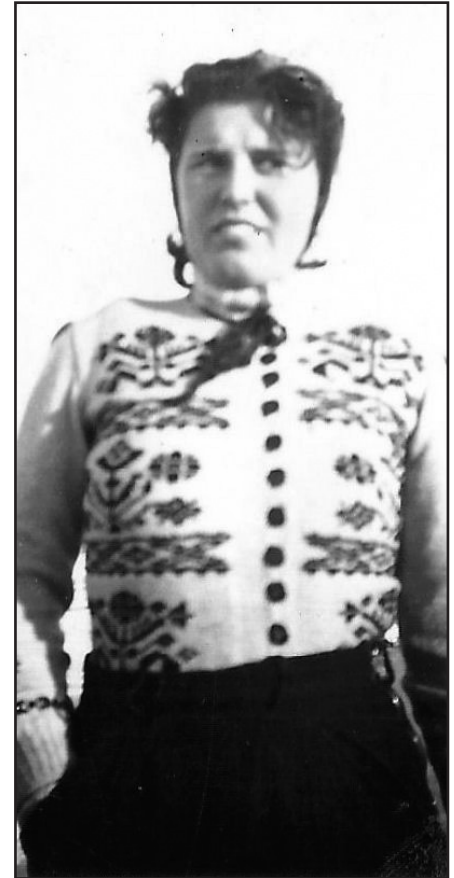

Margje Bouwma-Hollander. (Foto: Hedman Bijlsma)

de Jong. En in juli 2011 meldden Atje Keulen-Deelstra en haar kinderen het heengaan van hun man en vader. Tijdens het maken van het boek bladerden we nog met Atje en Jelle in de plakboeken en fotoalbums. Met Jelle Keulen haalde ik toen herinneringen op

aan het NK 1963 op de ijsbaan van mijn jeugd. Op die Noorderijsbaan in Drachten reden Atje en Jelle destijds rond met de kaartjes (*Deelneemster* en *Verzorging*) die op pag. 108 in het boek prijken.

Hedman Bijlsma

Bestuur en deelnemers voor de start van de eerste officiële Elfstedentocht in 1909.

Een schaatsmuseum in de provincie Utrecht

In veel media en in veel publicaties wordt het Eerste Friese Schaatsmuseum in Hindeloopen terecht uniek genoemd. Uniek dus in de betekenis van onvergelijklijk. Waar vind je zo'n uitgebreide collectie en waar is zoveel gebundelde kennis aanwezig? Maar het Hindelooper Schaatsmuseum is niet de *enige* museale collectie in ons land. We beloven u dat we bij leven en welzijn in deze en volgende *Kronieken* eens een kijkje nemen bij andere museale collecties. Deze keer reisden we naar het plaatsje Tienhoven in de provincie Utrecht. Prachtig gelegen in het waterrijke gebied tussen de Loosdrechtse en de Maarsseveense plassen.

Een expositiebord met schaatsen die gemaakt zijn in Tienhoven.

Schaatsmuseum Tienhoven

Wanneer noem je iets een museum? Wij gaan daar geen wetenschappelijke beschouwing aan wijden. Voor ons is in dit geval voldoende dat je op de doorgaande weg ter plaatse ineens een bord *Schaatsmuseum Tienhoven* passeert. Daar wonen verzamelaar Jan van Eijk en zijn vrouw Magda. De windwijzer op de schoorsteen van het huis laat er ook al geen misverstand over bestaan dat deze mensen iets met schaatsen hebben. Jan van Eijk was in zijn actieve periode een voortreffelijk marathonschaatser. Bij het allereerste Nederlands kampioenschap in 1973 stond hij

zelfs op het erepodium. Hij moest dat jaar alleen voorrang geven aan Jeen van den Berg. Eigenlijk was de belangstelling voor de schaats als attribuut er altijd al. Alleen het verzamelvirus moest een keer toeslaan. Hij weet nog precies waar en wanneer: 'We zaten in het voorjaar van 1980 naar de toeristische tips op de televisie te kijken. Daar hadden ze het over een tentoonstelling in Wervershoof, waar schaatsenverzamelaar Teun Sluis zijn collectie showde. Toen we daar waren geweest, wisten we het meteen: dit gaan wij ook doen.' Van meet af aan deelde echtgenote Magda de hobby van haar man. 'Ik heb hier altijd in Tienhoven gewoond. Aan het water dus en

het schaatsenrijden hoorde er van kindsbeen af altijd al bij.' Vanaf het ogenblik dat de vonk oversloeg, ging ze mee naar rommelmarkten en andere plaatsen om oude schaatsen en andere winterspulletjes te verzamelen. Na verloop van tijd stapelden de vondsten zich her en der in het huis op: onder de bedden en waar dan ook. In die jaren maakten Gauke Bootsma en ook wij tijdens de jaarlijkse bijeenkomsten van de verzamelkring De Poolster kennis met Jan en Magda van Eijk. Sinds een van die ontmoetingen staat in ons huis een aardig sleetje, dat we van Jan en Magda kregen in ruil voor een boek over arrensleeën.

In het museum van Jan en Magda van Eijk vinden we ook een leuke verzameling met verschillende versies van de bekende oranje linten waarmee je vroeger de houten schaatsen vastknoopte. (Foto's: Hedman Bijlsma)

Afzonderlijke ruimte

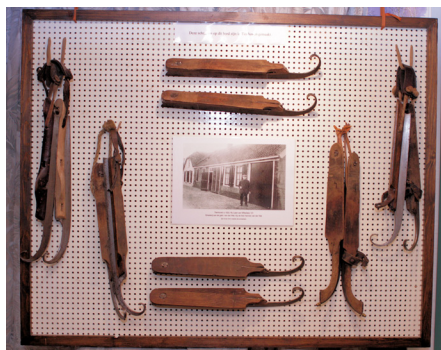
Al heel lang hadden de Van Eijks de wens een afzonderlijke ruimte in te richten voor de steeds groeiende collectie. Aanvankelijk werkte de gemeente niet erg mee, maar na verloop van tijd kregen ze toch toestemming voor een aanbouw, die op de tekeningen 'slaapkamer' werd genoemd. In 2001 was het zover. De vuurdoop kwam tijdens de manifestatie 'Tienhoven toont', een kunst- en cultuurdag waarbij inwoners van alles lieten zien. 'Wij hebben toen op die laatste zaterdag in september misschien wel 300 mensen over de vloer gehad. We waren 's avonds bek af', aldus Magda van Eijk. Maar sindsdien is dit privémuseum in eigen omgeving een begrip. Het echtpaar hanteert geen openingstijden. 'Iedereen is welkom, maar vooraf wel even bellen.' Eenmaal binnen ontdekken we dat er veel meer te zien is dan je ogenschijnlijk buiten vermoedt. Dat komt door de ingenieuze en doordachte opstelling waarbij de oppervlakte optimaal is benut. Centraal in de collectie staan de schaatsen met onmiddellijk in

het voorportaal een bord waarop schaatsen prijken die door Dirk van der Wal in Tienhoven zijn gemaakt. Maar in diezelfde ruimte krijg je meteen door dat de verzameling veel breder is. In het eigenlijke vertrek zet die trend zich door. Jan van Eijk schat in de keurig gerangschikte vitrines en op de borden zo'n 450 à 500 paar schaatsen staan. Maar we zien ook sleeën, wintertaferelen op schilderijen, prenten en tegeltjes,

blikjes met schaatsafbeeldingen, boeken (van de bekende naslagwerken tot fraaie oude reglementsboekjes), etc. etc. Uit alles blijkt dat het duo niet alleen met passie verzamelt, maar er ook aardigheid én vaardigheid in heeft om het geheel aantrekkelijk te etaleren.

Van Eijk benadrukt dat zijn hobby

niet ophoudt bij het verzamelen. 'Ik vind het ontzettend leuk om er mee bezig te zijn. Dan moet je

denken aan het schoonmaken van oude schaatsen en ze in zo origineel mogelijke staat te brengen.' Magda geniet vooral van het historische aspect, het bij elkaar brengen van oude spullen. 'Graag luister ik naar de oude verhalen waar bezoekers tijdens het rondkijken mee komen.' Haar schaatsaffiniteit houdt daarmee niet op. 'Toen onze jongens indertijd aan wedstrijdschaatsen deden, kwam al redelijk snel de vraag of ik ook ergens bij wilde helpen. 'Sindsdien kwamen we Magda diverse keren als tijdwaarnemer op de Utrechtse kunstijsbaan. 'Ik doe dat altijd nog met veel plezier.'

Merkengek

In onze nababbel vertelt Jan van Eijk plotsklaps dat deze dag sowieso al niet meer stuk kon. Hij was in de ochtenduren ergens op bezoek geweest waar hij in een kist met oude schaatsen had mogen grasduinen. 'Tot mijn stomme verbazing vond ik daar een paar zeldzame schaatsen van de schaatsenmaker Okkerman uit Kockengen. Ik ben echt merkengek, dus je begrijpt hoe ik me voel.' We begrepen het helemaal, verzamelaars onder mekaar herkennen zo'n reactie.

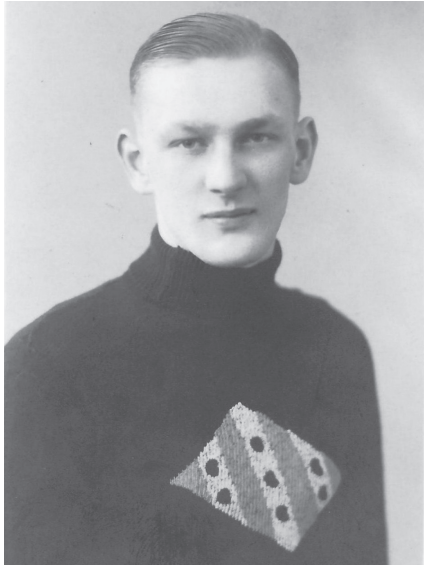
Als u eens in de buurt bent, verzuim dus niet – na een telefoontje ! - even in Tienhoven aan te wippen. Dit verhaaltje illustreert waartoe een toeristische tip kan leiden...

Hedman Bijlsma

Ernstige gezichten tijdens de jaarlijkse toogdag van de leden van de verzamelaarskring 'De Poolster'. Derde van rechts op de eerste rij is Jan van Eijk uit Tienhoven. (Foto: Hedman Bijlsma)

Al langebaan-propagandist in de jaren dertig

We kunnen het ons nu nauwelijks meer voorstellen. Maar heel lang stelde de langebaan in Friesland bitter weinig voor. Deze provincie was de geboortegrond én het bolwerk van de kortebaun. Dus was 160 meter lang genoeg om een winnaar van een schaatswedstrijd te krijgen.

Er wáren uitzonderingen. Binnen de ijsvereniging 'Thialf' in Heerenveen bijvoorbeeld waar vroeger ook al enthousiastelingen de langebaan probeerden te promoten. In deze bijdrage vertellen we iets over de ontluikende interesse in Leeuwarden in de jaren dertig. Eén man stond daarbij centraal. Nederland had in 1929 een vereniging met een lange naam gekregen: de Nederlandse Vereniging tot Bevordering van het Hardrijden op de Schaats. Deze NVBHS was de aanjager om meer aan gerichte training én aan langebaanwedstrijden te doen.

Geboren Amsterdammer

Bij het schrijven van het boek *Yn streken* (1999) vertelde Durk Beeksmá uit Huizum – de eerste gediplomeerde schaatstrainer in Friesland - me dat het langebaanverhaal voor hem in 1937 begon. Via een advertentie

werden toen liefhebbers gevraagd om mee te doen aan droogtraining. 'Yde van der Heide, dat is dé man in Leeuwarden geweest. Was hier als Amsterdammer komen wonen en hij plaatste die advertentie in de krant. Ik heb me natuurlijk onmiddellijk opgegeven.'

De in 1913 geboren Amsterdammer won in februari 1929 al een eerste prijs op de langebaan in Nijmegen. Later zouden meer prijzen volgen. Eenmaal naar Leeuwarden verhuisd, bleef Yde van der Heide trainen, maar meer en meer ontwikkelde hij zich ook als een volijverige propagandist voor de langebaan. Landelijke kranten in 1939 lieten hem zien als één van de vaderlandse rijders die in training waren voor de internationale wedstrijden. We vonden zijn naam terug als 18e in een wedstrijd in Davos (27/29 jan. '39) met beroemde Noorse namen als Engnestangen, Ballangrud en Staksrud op het eindpodium. Van der Heide deed in 1940, 1941 en 1942 mee aan het Nederlands kampioenschap (8^e in 1940). In 1942 won hij in zijn woonplaats de Friese titel na in 1940 als beste Fries tweede te zijn geworden achter Roelof Koops.

In het KNSB-blad *De Ijsbode* in januari 1942 werden de activiteiten van Yde van der Heide en zijn vader geprezen. Dat duo spande zich in om 'de Friezen meer dan tot dusver het geval was te winnen voor de lange baan'. Zelf stond Yde na dat seizoen nog op de 13^e plaats in de vaderlandse seizoenranglijst. In september meldde datzelfde blad dat Van der Heide te ver af woonde om de centrale droogtraining in Amsterdam bij te wonen. Maar zijn andere kwaliteiten waren niet

Met de NVBHS op trainingskamp in Hamar. (Foto's Yde van der Heide: collectie Eerste Friese Schaatsmuseum)

onopgemerkt gebleven. In het seizoen 1942/1943 werd Yde van der Heide opgenomen in de Commissie voor het Hardrijden van de Nederlandsche Schaatsenrijdersbond (vergelijkbaar met de latere LTC c.q. het sectiebestuur langebaan).

Vertrek

Snel na de bevrijding verdween Yde van der Heide enkele jaren uit beeld. Durk Beeksmá wist me dat destijds te vertellen. 'Na de oorlog is hij als vrijwilliger naar Nederlands-Indië gegaan. Bij zijn vertrek zei hij dat ik die training wel kon overnemen.'

In het afgelopen jaar schonk de familie Van der Heide allerlei

schaatsherinneringen (knipsels, foto's, medailles, e.d.) aan het Eerste Friese Schaatsmuseum. Gauke Bootsma is daar zeer mee ingenomen: 'Automatisch hebben wij veel meer spullen van de kortebaan. Maar hiermee zijn we ook heel blij, want Van der Heide was toch een naam in de geschiedenis van de Friese langebaan.' Kun je wel zeggen, ja. Nog tijdens zijn actieve jaren begon de Leeuwarder dus met het opstarten van een indoortraining in de Friese hoofdstad. In feite de voorloper van de NVBHS-afdeling Leeuwarden, die in 1947 werd opgericht.

Na de komst van de kunstijsbanen in de jaren zestig maakte die NVBHS-afdeling plaats voor de Hardrijdersclub IJsleeuwen. In het jubileumboek *40 jaar H.C. IJsleeuwen 1965-2005* komen we Yde van der Heide weer tegen als eerste voorzitter. Die functie bekleedde hij ook nog een tijdje in de jaren zeventig. Ook staat zijn naam in de lijst van clubtrainers

tussen 1977 en 1983. Enkele in de Leeuwarder ijshal genomen foto's, die het museum kreeg, vormen een bewijs van zijn activiteiten op dit front.

Yde Hans van der Heide was 80 jaar toen hij op 5 januari 1994 overleed. In de kranten van dat jaar zoek je tevergeefs naar een in memoriam. *De rit is uit* stond er in een overlijdensadvertentie. De schenking van de familie is daarom een welkome aanleiding om die vergeten naam nog eens voor het voetlicht te plaatsen.

Hedman Bijlsma

Thialf moet op deze historische plaats blijven

De grootste zwerfkei van Nederland ligt in Rottum, hemelsbreed op 1 km afstand van het IJstadion Thialf. (Foto: Hedman Bijlsma)

Tijdens de voorlaatste ijstijd, 200.000 jaar geleden (ook wet de Saale-ijstijd genoemd), was Nederland voor de helft bedekt met landijs. Die ijskap voerde veel keien, zand en klei mee, zo ook de grootste zwerfkei die ooit in Nederland werd gevonden. Die kei ligt in Rottum en is 4.70 meter lang, 3.10 meter breed en 2 meter dik. Het gewicht bedraagt 44,2 ton. Volgens de verhalen was de steen vroeger viermaal zo groot. In de negentiende eeuw is hij door een schipper met dynamiet kleiner gemaakt. De steenbrokken zijn toen gebruikt voor de zeewering bij Lemmer. Deze zwerfkei is volgens de geleerden losgeraakt van het graniet-massief in het gebied Uppland bij de stad Uppsala in Zweden (boven Stockholm). De steen heeft dus een weg afgelegd van Uppsala tot aan Rottum.

Het IJstadion Thialf ligt hemelsbreed maar op 1 km afstand vanaf die eerder genoemde plaats in Rottum. Grondboringen en bemalingsperikelen wezen destijds uit dat hier sprake is van duidelijke verwantschap tussen beide locaties. Neem dus maar aan dat de kunstijsbaan op een toepasselijke plaats ligt. Hier lag ooit een natuurlijke ijskap!

Derde kunstijsbaan

Thialf is als derde ijsstadion in Nederland gebouwd: ná de Jaap Edenbaan in Amsterdam en de kunstijsbaan van Deventer. In 1966 begon men met de bouw, aan het

eind van dat jaar kon er worden gereden en op 14 oktober 1967 werd Thialf officieel geopend. Het IJstadion is net als de Koninklijke IJvereniging Thialf vernoemd naar de mythologische figuur Thialfi. Ik wel eens gehoord dat die Thialfi zeer sportief, slim en een echte waaghals was. Kortom, een uitstekende naam voor zo'n ijs sportcentrum.

Ik heb Thialf altijd als een zeer comfortabele baan ervaren. Niet voor niets kreeg de baan in Heerenveen als enige in Nederland de zogenaamde A-status, zeer geschikt derhalve voor zowel recreanten als voor topsporters. In 1986 kwam men op het idee de baan te overkappen. Daardoor nam de drukte in en om Thialf alleen maar toe. In 2001 volgde nog een grote verbouwing waardoor er nu een 400 meter- baan met een binnenring van 333 meter, een curlingbaan en een «krabbelbaan» beschikbaar zijn. Even afgezien van de dakisolatie is de ijshockeyhal goeddeels gelijk gebleven. De Thialfhal heeft 8500 staanplaatsen en 3500 zitplaatsen. In mijn ogen ruim voldoende voor een NK, EK, WK of Woldcup-wedstrijden. Nergens ter wereld zie je bij toptoernooien zo'n enthousiaste menigte van 12.000 mensen langs de kant! Toch moeten we niet de fout maken ons alleen maar op die langebaan te fixeren. Kijk alleen

maar naar het marathonschaatsen en ook naar de recreatieschaatsers. In Nederland zijn in die categorieën meer dan 16.000 schaatsenrijders actief die elk jaar weer hopen om ooit de tocht der tochten, de Elfstedentocht, te rijden. En zij niet alleen natuurlijk .

Belastinggeld

De kardinale vraag is nu of het nodig is om een nieuw Thialfstadion te bouwen, waar de langebaanrijders een tiende of een honderdste van een seconde per rondje sneller kunnen schaatsen. Na dit aanloopje zal mijn persoonlijke mening wel duidelijk zijn.

Het IJstadion Thialf is tot nu toe liefst driemaal failliet geweest en het heeft al met al handenvol overheidsgeld gekost. Ook belastinggeld van mensen die zelf niet schaatsen...

Tegenwoordig wil men de sporters zelf kostendekkend laten sporten; dus zonder overheids gelden. Een nieuw Thialf gaat volgens krantenberichten wel zo'n € 120 miljoen kosten. Dan moet iemand die een keer wil schaatsen minstens € 25, -- neertellen. De vaste groep schaatsers in Heerenveen bestaat uit zo'n 12.000 mensen, voornamelijk recreanten. Komen die nog wel als ze € 25, -- moeten betalen?

De auteur van dit artikel Bennie van der Weide als marathonschaatser in januari 1970. (Foto: collectie Hedman Bijlsma)

Heilige grond

Thialf ligt nu op een prima plaats, die je ook nog historisch kunt noemen. Wat heet: inmiddels ligt het ijsstadion bijna op heilige grond. Op heel korte afstand wordt immers de Bijbel in 120 talen gedrukt... Dan zijn er ook nog plannen in Leeuwarden voor een nieuwe kunstijsbaan vlakbij de Werpsterhoek. Dat zou dan een open baan moeten worden. We praten dan over een afstand tussen een nieuw Thialf dat bij Sportstad Heerenveen zou moeten komen en die baan in Leeuwarden van 25 km... Kijkend naar de boekhouding van Sportstad Heerenveen, moet men zich mijns inziens niet tweemaal bedenken, maar minstens tien keer! Ik zou het wel weten: het IJstadion Thialf moet maar mooi blijven op de plaats waar het nu ligt!

Bennie van der Weide

Als we Bootsma vragen naar nieuwe aanwinsten uit het afgelopen jaar, die bij hem hoog scoren, wijst hij onmiddellijk naar twee kleine kommen in een vitrine. 'Daar was ik ontzettend blij mee en ik heb ze ook nog van twee verschillende mensen gekregen.' Zoals zo vaak is het verhaal hoe je aan iets komt óók

belangrijk voor een verzamelaar. Tijdens de jaarlijkse bijeenkomst van 'De Poolster', een verzamelkring van schaatsen en winterse objecten, kreeg Gauke Bootsma een klein blauw kommetje in ruil voor een paar krulschaatsen. 'Moet je eens kijken wat een prachtig voorwerp dat is met dat schaatsfiguurtje erop. Ongetwijfeld Delfts aardewerk uit de

Nieuwe aanwinsten Nieuwe aanwinsten

zeventiende eeuw. Het is bij de een of andere opgraving tevoorschijn gekomen. Ooit is zo'n kommetje beland in een regenwaterput of misschien wel een beerput.' In de loop van 2011 stond een ander Poolster-lid uit Noord-Holland bij Gauke in het museum. Die wist dat het blauwe kommetje in Hindeloopen was beland. 'Die man bood me plotsklaps dit andere kommetje aan met daarop een schaatser die een slee voortduwt. Die is voor jou, want die past mooi bij die andere. Als dank heb ik hem een mesje gegeven in de vorm van een oude schaats. Twee van zulke oude kommetjes binnen een jaar, dat geloof je toch niet...' (hb)

aanwinsten
Nieuwe
aanwinsten
Nieuwe

In het afgelopen jaar kreeg het Schaatsmuseum twee schilderijtjes in bezit, die in de oorlogsjaren door Pim Mulier werden vervaardigd. De naam van Willem Johan Herman Mulier (Witmarsum 10 maart 1865 - Den Haag 12 April 1954) komt steevast in beeld als de historie van de Elfstedentocht ter sprake wordt ge-

lier te belichten.

Moderne sportbeweging

Mulier was een typische exponent van de moderne sportbeweging die in de tweede helft van de negentiende eeuw opgang deed. Dankzij verbeterde transport- en communicatiemogelijkheden kregen in die tijd

sporten bemoedigen. Zo ook Mulier, die als rentenier in de gelegenheid was veel tijd in zijn sportroeping te steken. Het is vooral zijn verdienste geweest, dat hij naast de introductie van diverse buitenlandse sporten in ons land zich vooral ook inspande om die sporten een organisatorisch basis te geven. Zo stond Mulier op nationaal gebied onder meer aan de wieg van de Nederlandse Voetbal- en Athletiek Bond (1889), die later gesplitst werd in afzonderlijke organisaties. Ook internationaal trad hij op de voorgrond door in 1892 een benoeming te aanvaarden als eerste voorzitter van de internationale Eislauf Verein (IEV), de latere ISU.

In 1996 verscheen van de hand van de journalist Gijs Zandbergen een biografie over deze prominente Nederlander onder de titel *Pim Mulier, ijdel maar weergaloos*. Jammer is dat diens boek tekort schiet waar het de informatie over de sport in zijn algemeenheid betreft. Daardoor wordt uit dat boek niet helemaal duidelijk welke betekenis Mulier precies voor de nationale sporthis-

Pim Mulier: een rentenier met een roeping

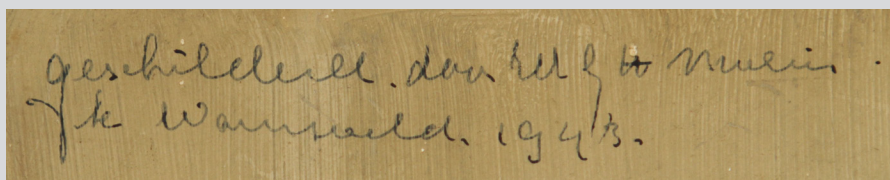

bracht. Mulier wordt beschouwd als de grondlegger van 's lands grootste sportevenement. Omdat we als museum veel aandacht besteden aan de Tocht der Tochten is zo'n aanwinst van deze sportpionier alleszins de moeite waard. Aanleiding genoeg dus om in deze *Kroniek* enkele facetten van de verdiensten van Pim Mu-

sommige nationale sporten in Europa een internationale basis. Daarbij kregen vooral de uit Engeland geïmporteerde sporten als atletiek, cricket en voetbal in Nederland voet aan de grond. Aanvankelijk waren het vooral leden van de aanzienlijke burgerij die zich met de introductie en de verbreiding van de nieuwe

Nieuwe aanwinsten Nieuwe aanwinsten

*De schilderijtjes van Pim Mulier.
(Foto's: Hedman Bijlsma)*

Het borstbeeld van Pim Mulier in zijn geboortedorp Witmarsum. (Foto: Hedman Bijlsma)

torie heeft gehad. Voor het feit dat de verhouding Mulier-Friesland niet goed uit de verf komt, kan misschien nog als excuus worden aangevoerd dat deze pionier slechts kort in Friesland woonde en zijn activiteiten zich vooral op het nationale vlak afspeelden. Niettemin droeg hij onze provincie steeds een warm hart toe.

Overschat

We nemen de betekenis van Mulier voor een tweetal aspecten van het Friese sportleven kort onder de loep: het kaatsen en het afstandschaatsen. Zijn verdiensten voor de kaatsport worden door sommigen overschat. Zandbergen neemt het verkeerde spoor door Mulier ten onrechte in verband te brengen met de teloorgang waarin die sport in de vorige eeuw dreigde te raken. Want in tegenstelling tot de introductie van de Engelse sporten vervulde Mulier hierbij geen pioniersrol.

Zijn contacten met de kaats-bestuurders vingen zo rond de eeuwwisseling aan toen het kaatsen al aardig in de lift zat en organisatorisch goed op de rails stond. Voor de propaganda bleek Mulier overigens een onmisbare kracht. Zijn invloed wendde hij aan door met succes bij de Minister van Oorlog te bepleiten, dat naast atletiek en voetbal het kaatsen ook in het opleidingspakket van het leger werd opgenomen. In 1914 schreef

hij op verzoek van het bondsbestuur een brochure onder de titel *Op nieuwe banen* met richtlijnen voor de trainingsopbouw van de kaatsers. Opvallend was zijn pleidooi voor het vrouwenkaatsen: 'Waarom zouden nu de slanke dochteren van het Friesche volk achterblijven en het Friesche volksspel, het kaatsen, alleen maar als toeschouwend publiek kennen'. Klaarblijkelijk was hij zijn tijd ver vooruit, want uiteindelijk kwamen de vrouwen pas in de jaren zestig aan bod. Mulier schonk verder in 1900 een fraaie wisselprijs die jaarlijks wordt verkaatst op de Bondspartij, die elk jaar op Pinkstermaandag wordt gehouden.

Tocht der tochten

Mulier's grootste succes was zijn initiatief de georganiseerde Friese Elfstedentocht van de grond te krijgen. De Elfstedentocht is geen uitvinding van Mulier zoals sommigen denken. De tocht stamt immers al uit de achttiende eeuw, maar de verwezenlijking van een georganiseerde aanpak hebben we wel aan deze sportpionier te danken. Als secretaris van de N(ederlandschen) B(ond) v(oor) L(ichamelijke) O(pvoeding) schreef hij in 1908 in het kader van een actie om het afstandschaatsen te stimuleren de Friesche Ijsbond (FYB) aan met zijn voorstel een Elfstedentocht te organiseren. In het onlangs uitgekomen jubileumboek van de FYB *'Het schaatsrijdersland bij uitnemendheid'* lezen we dat de bond overrompelend snel op zaterdag 2 januari 1909 de eerste editie liet verrijden. Ondanks het succesvolle verloop wilde de FYB er echter geen blijvend evenement – zeker niet als wedstrijd - van maken. Mr. Mindert Evert Hepkema (1881-1947), jurist te Leeuwarden, besloot daarom het initiatief naar zich toe te trekken. Hij richtte nog dezelfde maand de vereniging 'De Friesche Elfsteden' op en

werd ook de eerste voorzitter. Zijn drijfveer: 'Deze zóó speckifieke Friesche tocht moet vanuit één centraal punt in Friesland geregeld worden en niet langer gaan over verschillende schijven'.

Verdienste

Eigenlijk had Mulier liever een andere structuur gezien omdat hij tegen

Pim Mulier op oudere leeftijd. (Foto uit 'Het schaatsrijdersland bij uitnemendheid')

de versnippering van sportorganisaties was. Maar hij realiseerde zich later wel dat die ontwikkeling niet tegen was te houden. In een brief in 1941 aan Elfstedenwinnaar Auke Adema onderstreepte Mulier nog eens zijn ideeën waarom hij indertijd in actie was gekomen. Via een afstandsrit als de Elfstedentocht had hij getracht zijn 'geboorteland, ons goede Friesland' op het gebied van de 'Schaatsentochten' (toertochten) 'uit den slaap te wekken'. Pim Mulier tilde het evenement dus wel over de drempel heen, maar mr. Hepkema zette de beslissende beleidslijnen uit. Desalniettemin is het idee een georganiseerde Elfstedentocht te houden Mulier's belangrijkste verdienste voor de nationale sport geweest. De atletiek-, cricket- en voetbalorganisaties waren buiten zijn inbreng ook wel ontstaan. Daarentegen is het maar de vraag of zonder Mulier de Elfstedentocht ooit in de huidige vorm tot stand zou zijn gekomen.

Gosse Blom

Jan Wijnsma verlekkert zich in Hindeloopen aan dingen die hij nog niet heeft

Gauke Bootsma is een rasechte verzamelaar. In de Kroniek 2011 las u, dat zijn verzamelwoede begon met antiek en speciaal antieke wandtegeltjes. Er zijn in deze provincie meer verzamelaars die winterse objecten vergaren. In 'Friese verzamelaars' stellen wij u voor aan collega's van Gauke die op veel kleinere schaal een soortgelijke hobby bedrijven. Deze keer waren we te gast in Nieuweschoot.

Ooit zagen we op een Nieuwjaarsdag Jan Wijnsma de Friesch Dagblad-Nieuwjaarsmarathon bij de B-rijders winnen. Een memorabele middag. Zijn baas - directeur Roel Heemstra van het IJstadion Thialf – won op die 1e januari 1980 bij de veteranen. 'Ik heb inderdaad tien jaar lang een wedstrijdlicentie gehad. Vrij snel na die overwinning stopte ik. Eigenlijk ben ik vanaf dat ogenblik écht gaan verzamelen', zo vertelt Jan Wijnsma als we op een decemberavond bij stukjes en beetjes zijn verzamelverleden reconstrueren.

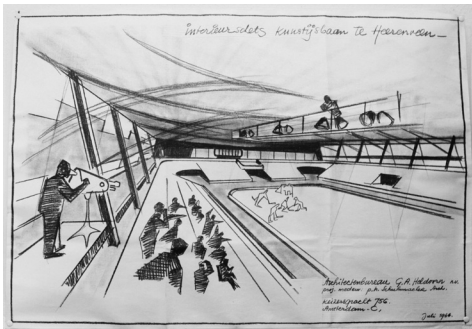
Wij kennen meer mensen die het virus kregen tijdens de Ard-en-Keessie-periode. 'Met die tv-uitzending van het EK 1966 in Deventer en met de totstandkoming van het ijsstadion in Heerenveen is het allemaal begonnen. Ik weet nog dat ik in die eerste jaren de *Schaatskroniek*, het blad van de KNSB, bij de Thialf-kassa ophaalde. Daar verkoch-

ten ze losse nummers. En in 1966 of 1967 kocht ik mijn eerste schaatsjaarboek van Jan Kleine.' Het was niet het eerste schaatsboek dat Wijnsma bezat. 'In mijn studententijd in Groningen was ik lid van de Studenten Schaatsvereniging Tjas. Daar ontmoette ik een dochter van Fenno Schoustra. Van haar kreeg ik het *Elfstedenlogboek 1963* dat haar vader had geschreven.

'Geschreven woord'

Zo is het gekomen. Het werkelijke verzamelen startte dus rond 1980. Eerst en vooral het 'geschreven woord', zoals Wijnsma dat formuleert. 'Ik garre boekjes oer it reedriden op.' Maar al snel werden het ook 'aanverwante artikelen'. Van grote betekenis waren de 21 seizoenen waarin hij op de loonlijst stond van het IJstadion Thialf. 'Het was mijn leven.' Gekscherend noemde de speaker bij de marathon hem wel eens de 'onderdirecteur'.

Een interieurschets van de ijshockeyhal in Heerenveen. (Verzameling Jan Wijnsma)

van evenementen vóór de overkapping, affiches, programma-boekjes, uitslagenlijsten en ga zo maar door. Neem maar mee, zeiden ze dan, want wij gooien het toch weg.'

Inspiratie

Een jaar of tien geleden – hij was inmiddels van werkring veranderd - belandden zijn verzamelactiviteiten in een stroomversnelling. 'Ik kwam andere verzamelaars tegen. Neem bijvoorbeeld die man in Drachten met zijn schaatsbibliotheek. Van een landelijke verzamelkring had ik toen nog nooit gehoord. Latere contacten met mede-verzamelaars inspireerden me om actief te zoeken. En in het blad van die kring *Kouwe Drukte* kom je allerlei tips en wetenswaardigheden tegen.' Lachend vertelt Wijnsma over de periodieke bijeenkomsten van de HSV: drie Heerenveense verzamelaars die hun nieuwe aanwinsten aan elkaar showen.

Een mini-Zamboni. (Foto: Hedman Bijlsma)

deelcollecties, zoals boekenweekgeschenken, boeken over plaatselijke geschiedenis en topografie, de boeken van Hans Warren, enzovoorts. Maar meer en meer verbreedde zijn interesse. Hij noemt affiches, prenten, ansichtkaarten, tegeltjes, beeldjes, medailles, curiosa, et cetera, et cetera. 'Ik heb vandaag nog de miniatuur-Blauhúster Dakkapel van Dickensville meegenomen. Destijds heb ik er zelf aan meegewerkt dat dit dweilorkest voor het eerst bij een schaatstoernooi op Thialf speelde. Nu die mannen binnenkort ophouden, wilde ik ze be-
 list in mijn verzameling opnemen.'

Topstukken

Niet voor de eerste keer zie ik in de loop van de avond Jan Wijnsma's collectie op een deel van de zolder van de voormalige boerderij. Rond het trapgat ('de ruimte wordt veel te klein') wijst hij op de globale indeling. 'Hier heb ik een Elfstedenafdeling. Daar is een hoekje met kinderboeken over ijs- en winterpret. Verderop heb je de echte winterboeken ('oer winter, snie en iis'). En dit is het IJstadion Thialf-kastje.' Elk boek, elk voorwerp kent een verhaal. 'Dit schilderijtje kocht ik bij een fietstocht op Texel in een galerie. En moet je eens

Zijn takenpakket was zeer divers. Maar Jan Wijnsma lette op meer dingen. Om hem heen zag hij op enig moment bij directiewisselingen hoe in zijn ogen allerlei waardevolle zaken in de afvalcontainers dreigden terecht te komen. 'Persfoto's

kijken: hier liggen de grammofoonplaatjes, de cassettebandjes en de dvd's met schaatsthema's.' Als ik 'm vraag naar zijn topstukken noemt Jan Wijnsma eerst twee boeken. 'Natuurlijk dat *Elfstedenlogboek* waarmee het allemaal begon. Voor mij is *Wintersport* van Pim Mulier ook een topstuk. Ik zag dat boek uit 1893 in het begin van de jaren '80 bij antiquariaat De Tille in Leeuwarden liggen. Eerst vond ik het te duur. Toen ik eindelijk het geld bij elkaar had geschaapt, kreeg ik ter plaatse een grote schrik: het boek was enkele dagen tevoren verkocht. Een paar weken later kreeg ik het boek op Sinterklaas van een vriend!' Topstukken noemt hij het zogenaamde 'Elfstedenrondje': het Elfstedenkruisje zonder uitsteeksels dat in 1940 en 1947 in bepaalde gevallen werd verstrekt. En vanzelfsprekend is een prachtige lepel met inscriptie die in de jaren twintig als prijs bij een hardrijderij in Gorredijk diende ook een kleinood dat wordt gekoesterd.

Schaatsmuseum

Zeker vier- of vijfmaal per jaar bezoekt Jan Wijnsma het Eerste Friese Schaatsmuseum in Hindeloopen. 'Ik kijk altijd even in het winkeltje rond of er ook boeken of kaarten liggen die nog ontbreken. Maar je gaat er ook heen om de sfeer. Om de verhalen die je van Gauke Bootsma hoort. En dan loop je langs de vitrines en je verlekkert je toch wel een beetje aan de dingen die daar staan uitgesteld en die je zelf ook nog wel eens zou willen hebben.' Ondanks zijn eigen ruimtegebrek komt het woord 'stoppen' nog niet voor in de vocabulaire van de verzamelaar Jan Wijnsma. 'Ik ga regelmatig op zoek, bijvoorbeeld in kringloopwinkels. Morgen heb ik een vrije dag en dan reis ik per trein naar Arnhem of Utrecht en bezoek ik boekwinkeltjes of curiosazaken. Ik heb een baan die veel tijd opslokt. Maar toch ben ik alle dagen wel even bezig met mijn verzameling. Wat er in de toekomst met die collectie gebeurt, weet ik niet. Ik kan me er nu ook nog niet druk om maken. Voor mij telt in de eerste plaats het plezier dat ik er nu aan beleef.'

Hedman Bijlsma

‘Het schaatsrijdersland bij uitnemendheid’

Friesche Ijsbond 125 jaar

Ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan van de Friesche Ijsbond verscheen in november 2011 een fors jubileumboek (296 pagina's). In de periode 12 november tot en met 29 januari van dit jaar organiseerden het Fries Scheepvaart Museum in Sneek en de eveneens jubilerende Stichting Museum De Fryske Winter een expositie onder de titel Ijsbelangen De Friesche Ijsbond 125 jaar. Zowel de samenstellers van het jubileumboek als de inrichters van de tentoonstelling profiteerden volop van het voorhanden zijnde materiaal in het Eerste Friese Schaatsmuseum in Hindeloopen.

Ijsbelangen

Gauke Bootsma had zelf al een bescheiden uitstalling gemaakt in het jubileumjaar van de oudste en nu nog enige toeristische schaatsbond in ons land. ‘Toen vroeg Jelle Koenen, medewerker van het museum in Sneek, ons of zij ook spullen uit Hindeloopen konden lenen voor de jubileumtentoonstelling. Ze hadden genoeg foto's en papieren, maar te weinig voorwerpen en andere spullen. We hebben vanzelfsprekend meteen onze eigen uitstalling opgebroken en alle medewerking toegezegd. Je kunt elkaar op zo'n manier prachtig helpen.’ Op het moment dat u deze woorden leest, is die expositie Ijsbelangen in Sneek al historie geworden. Ze hadden daar in de nieuwe expositieruimte overigens alle eer van hun werk. Onze eigen

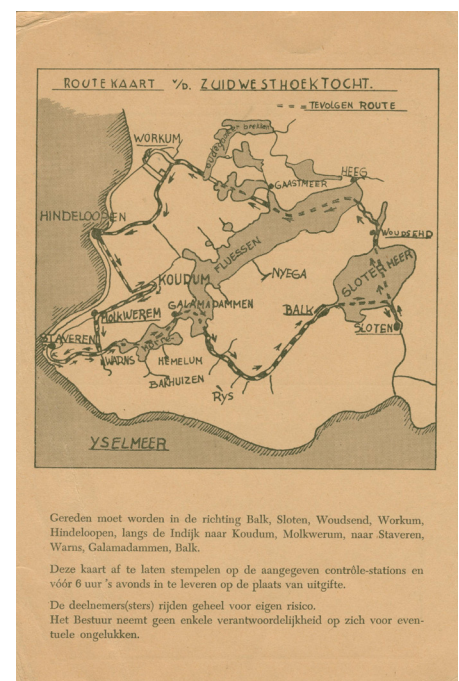

kleinkinderen vonden bijvoorbeeld zo'n echte oude motorfiets met een sneeuwschuiver maar een stoer geheel. En sinds dat bezoek weten ze nu ook wat wakkentakken zijn.

Meerwaarde

Al eerder onderstreepte ik het unieke karakter van het Schaatsmuseum als je op zoek bent naar foto's, ander illustratiemateriaal en ook geschreven bronnen bij de samenstelling van een nieuw schaatsboek. Wiebe Blauw en ondergetekende zijn Gauke Bootsma veel dank verschuldigd voor zijn medewerking tijdens het schrijven en samenstellen van *‘Het schaatsrijdersland bij uitnemendheid’*.

Gevraagd en ongevraagd kregen we niet alleen spullen in bruikleen (om thuis te scannen en te fotograferen), maar ook aanvullende informatie en hints die we maar wat graag opvolgden. Zo kreeg het boek een documentaire meerwaarde en een extra

uitstraling. Om te laten zien dat we lang nog niet alles hebben gebruikt, plaatsen we bij dit artikel enkele illustraties die we bij gebrek aan plaatsruimte terzijde hebben moeten leggen. Plus een insignekaartje uit 1942/1943 dat naderhand boven water kwam.

Uitverkocht

Nauwelijks anderhalve maand na de presentatie van dat jubileumboek meldde voorzitter Jan Oostenbrug van de Friesche Ijsbond al aan zijn medebestuurleden en de jubileumcommissie dat de voorraad op het centrale uitgiftepunt uitverkocht was. Misschien dat er hier en daar bij een boekhandel nog een exemplaar ligt. Meer waarschijnlijk is dat spijtoptanten die niet meteen toehapten nu tevergeefs op zoek zijn

De auteurs.
(Foto's: Johan Tighelaar)

De start van de Sterrit Weststellingwerf in januari 1941. (Foto: collectie Eerste Friese Schaatsmuseum)

naar het boek. Dat het boek in zo'n hoog tempo de deur uit zou vliegen, had geen van de betrokkenen durven hopen. 'Het lijkt soms net of het schaatsen bij de Friezen genetisch is bepaald', schreven de samenstellers in hun verantwoording. Dat zou je zelfs aan de belangstelling voor deze jubileumuitgave kunnen afleiden.

Eerepenning

Ook bij dit boek kon je erop wachten. Het drukproces was nog gaande toen een telefoontje kwam met een boodschap die eigenlijk enkele weken eerder had moeten komen. Ruim twee weken voor de boekpresentatie kijken we in de huiskamer van Tjibbe Postma in Oppenhuisen naar een erepenning en een oorkonde die niet zouden hebben misstaan in hoofdstuk 11. In 'Er is geen ijs, Of het kost menschen-vleisch' vertellen de auteurs over de reddings- en hulpmiddelen van de Friesche Ijsbond, over geslaagde pogingen om door het ijs gezakte mensen te redden, maar ook over spraakmakende ijsongelukken met fatale afloop.

Nog niet eens zo heel lang weet Postma via een familielid dat zijn grootvader ooit hulde werd gebracht voor 'betoonde menschelevendheid'. Willem Postma redde in 1907 een drenkeling en haalde op 23 januari 1910 zelfs drie kinderen uit het ijskoude water nadat het

trio door het ijs was gezakt. Een half jaar later kreeg de visser uit Earnewâld bij koninklijk besluit een bronzen erepenning en een 'loffelijk getuigschrift' toegekend.

De Leeuwarder Courant sprak in die dagen over 'met levensgevaar verrichte reddingen'. Met toestemming van de kleinzoon fotograferden wij de namens Hare Majesteit uitgereikte beloning.

Hedman Bijlsma

Bij Kon. besluit is, als blijk van goedkeuring en tevredenheid, de bronzen eerepenning voor menschelevend hulpbetoon en een loffelijk getuigschrift toegekend aan W. P. Postma, visscher te Earnewoude, wegens de door hem met levensgevaar in 1907 en 1910 verrichte reddingen van drenkelingen.

Het museum op zolder

Het museum op zolder. Van boven naar beneden: de schilderswerkplaats, de klompmakerij en een koek-en zopie in Marken. Rechts een 'Hylper' tafereel met een prikslee. (Foto's: Hedman Bijlsma)

Wie de laatste een/twee jaar niet de trap op is gelopen, die achter vanuit het winkelgedeelte naar boven leidt, heeft al heel wat gemist. Tussen de beslommeringen door hebben de Bootsma's bij stukjes en beetjes het museum een nieuwe dimensie gegeven. Jaren lang bevond zich daar een uitstal- en opslagruimte van meubels. Met veel zelfwerkzaamheid zijn nu enkele opslagruimten open gemaakt en naderhand betimmerd. Zo creëerde de familie ruimte voor enkele nieuwe uitstallingen.

Opvallend is bijvoorbeeld de afdeling met antieke schildersattributen. In vakkringen reageerde men verbaasd dat de schilder Gauke Bootsma in betrekkelijk korte tijd zoveel authentieke voorwerpen uit het schildersambacht bijeen had weten te vergaren. Buitenlandse bezoekers kijken vooral op van het uitgestalde materiaal van een klompmaker. Maar wellicht het meest in het oog springend op de zolder zijn de diverse klederdrachten die hier worden geëxposeerd. 'Je zult je herinneren dat we al heel lang een diorama hadden met klederdrachten uit Marken en Hindeloopen. Ook hadden we al eens een aardige tentoonstelling over Marker bruiloften op het ijs. Door contacten in Volendam zijn we eens wat verder over dit thema gaan doordenken', vertelt Gauke Bootsma als we voor een tafereel met diverse klederdrachten staan. 'Rechts zie je een koek-en-zopie met mensen uit Marken. In het midden hebben we natuurlijk een 'Hylper' tafereel met een prikslee. Als zoon van een visserman ben ik ook altijd geboeid geweest door vissersverhalen. Links zie je vissers uit Volendam. Die

zijn op pad om te gaan ijsvissen. Dan moet je toch ook altijd denken aan dat beroemde verhaal van de Bordings.' Bootsma doelt daarbij op het ijzelijke avontuur van drie Durgerdammer vissers die in 1849 twee weken lang op een ijsschots over de Zuiderzee rondreven. 'We proberen ook nog iets in Spakenburg te pakken te krijgen, zodat we het beeld van de klederdrachten rond de Zuiderzee nog iets verder completeren.'

Een tip dus: de volgende keer dat u het Eerste Friese Schaatsmuseum aandoet ook even op zolder kijken!

Een tafereel met klederdrachten uit Volendam: vissers die op pad zijn om te gaan ijsvissen. (Foto's: Hedman Bijlsma)

Hedman Bijlsma

Drs. Ineke Strouken.
(Foto: Hedman Bijlsma)

Hindeloopen op Unescolijst Immaterieel Erfgoed

In november 2010 werden mede op initiatief van Gauke Bootsma, Rob Busquet en Pieter Bult de eerste contacten gelegd bij het Nederlands centrum voor Volkscultuur. Nu anderhalf verder is er een speciale Stichting in het leven geroepen tot behoud van Immaterieel Erfgoed Hindeloopen en is een pilotproject van start gegaan. Tot het Immaterieel Erfgoed worden o.a. de taal, gebruiken en feesten, karakteristieke steekdracht en schilderkunst gerekend waaraan Hindeloopen zijn identiteit ontleent. Hindeloopen wordt gezien als een voorbeeld voor andere plaatselijke gemeenschappen en tevens als één van de belangrijkste landelijke modellen waar ook andere regio's in Nederland van kunnen leren. Niet alleen het Eerste Friese Schaatsmuseum, maar ook de combinatie met de schilderkunst zullen hier in de naaste toekomst hun voordeel mee kunnen doen.

Volgens drs. Ineke Strouken, directeur van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed, staat buiten kijf dat de Hindelooper cultuur een onderdeel is van het Nederlandse immaterieel erfgoed. Hindeloopen is al sinds het eind van de negentiende eeuw bekend en vermaard in de hele wereld en kreeg een plek op de grote werelddtentoonstellingen die toen georganiseerd werden. Ook

tegenwoordig trekt Hindeloopen toeristen uit de hele wereld en de Hindelooper gebruiksvoorwerpen gaan de hele wereld over.

Een rijke geschiedenis is één ding. Maar hoe kun je deze geschiedenis ook 'levend' houden, dat wil zeggen interessant maken voor komende generaties? Erfgoeddragers ontkomen er niet aan om na te denken over de vraag wat de hedendaagse betekenis is van het eigen immaterieel erfgoed. In Hindeloopen heeft een reeks van plaatselijke organisaties de hoofden bij elkaar gestoken en een ambitieus plan ontwikkeld waarbij ook de plaatselijke bevolking intensief betrokken wordt. In het project wordt veel aandacht besteed aan het inventariseren en documenteren van de Hindelooper tradities. Je kunt pas nadenken over doorgeven als je weet wat je in huis hebt. Eén van de onderdelen van het project is een film waarin op aansprekende wijze de Hindelooper cultuur in beeld wordt gebracht en waarin de Hindeloopers zelf aangeven waarom de Hindelooper cultuur voor hen belangrijk is, als onderdeel van de eigen culturele identiteit. Via de media en via deze *Schaatsmuseum Kroniek* houden wij u op de hoogte van de verdere ontwikkelingen en resultaten.

Pieter Bult

Haast U, Rept U, Wêz Klear en Nieuw Leven

Naamgeving is een heel bijzondere tak van sport. Vorig jaar illustreerden we dat in deze Kroniek door straatnamen in deze provincie op te zoeken die iets met ijs en schaatsenrijden hebben te maken. De namen die in de kop boven dit artikel staan, doen bijna denken aan religieuze stromingen. Toch zijn het heel gewoon namen van Friese ijsclubs. Tijdens onze rondritjes in deze provincie verzamelden we enkele honderden namen van ijsclubs, van ijsbanen en van ijsbaanhokjes of hoe je die bouwsels op en rond de ijsbanen ook wilt betitelen. In dit artikel publiceren we een kleine selectie.

Ijsbanen

We beginnen in het meest oostelijk gelegen dorp van de gemeente Kollumerland. Het bordje dat we daar fotografeerden, maakt meteen duidelijk dat de naam van een ijsclub en

de naam van de lokale ijsbaan niet per se gelijk hoeven te zijn. In Munnekezijl heet de ijsclub 'De Lauwers' (naar het gelijknamige grensriviertje) en ze schaatsen bij die vereniging op de Catharina-Amalia baan. In Jirnsum doen ze dat op de Atsje Keulen-Deelstra ijsbaan, in Surhuisterveen op 'De Feanster Banen', in Eastermar op de 'Komerck' en in Rinsumageest op de Pieter van Houten Baan. In Sneek laten ze terecht de naam van

een grote zoon voortleven: 'Ijsbaan Dicky v.d. Werf'. Maar de grappigste naam ontwaarden we in eenvoudige letters op het hokje bij de ijsbaan in Hitzum: 'Jan's ijsbaan'. Toen we tijdens een lezing in het plaatselijke dorps huis vroegen wie die Jan dan wel mocht zijn, wezen alle vingers naar een man op de voorste rij: Jan – een oud-bestuurslid van de ijsclub 'Wêz Klear' – zat gewoon in de zaal.

Thialf en Oller

De oudste notulenboeken van diverse ijsclubs verraden hoe de oprichters vaak moeizaam discussieerden over de naamgeving van de boreling. Neem alleen al de meest roemruchte club in Fryslân: de 'Koninklijke' in Heerenveen. Toen in 1855 in het Friese Haagje een ijsvereniging werd opgericht, lag een voorstel op tafel om de club 'Iiswille' te noemen. Maar de 'heren dertien' voelden weinig voor die naam. 'Mogelijk heeft de Friese herkomst bij de meestal Nederlands sprekende regenten uit 's lands oudste hoogveenkolonie irritatie gewekt', schreef Jan de Jong later in een jubileumuitgave. Ongetwijfeld was het de man die de stoot tot de oprichting gaf, de eerste burger van de gemeente Aengwirden jonkheer mr. Van Beyma thoe Kingma, die tijdens de discussie het idee aanreikte om een mythologische naam met

meer expressie te nemen. Vanaf dat moment heette de ijsvereniging 'Thialf'. Een 'mythologische schaatskoning', noemde een latere voorzitter deze figuur. Ook wel een geweldenaar: 'Een soort reus op schaatsen. Met vleugels aan zijn voeten, vliegend over de ijsvloer.' In werkelijkheid was Thialfi, een vrij onbeduidende metgezel van de Scandinavische halfgod Thor. In het naburige Tjalleberd gaven ze in 1871 de ijsclub de naam 'Oller'. Dat was tenminste een echte god: de patroon van de winterse jacht en ook nadrukkelijk verbonden met het winterse schoeisel, zoals sneeuwschoenen, schaatsen en ski's. Maar sinds de jaren zeventig bestaat 'Oller' niet meer. 'Oller' en 'Aldewei' uit Gersloot fuseerden.

Sindsdien schaatsen ze daar bij 'Togearre fierder'.

'Winterwille'

'Iiswille' sneuvelde dus in Heerenveen, maar her en der in Fryslân komen wél clubs voor met vergelijkbare namen. 'Iisnocht' bijvoorbeeld in Garyp en Beetsterzwaag; een andere variant 'Winterwille' in zeker zeven plaatsen (Suwâld, Parrega,

Jubbega, Kollumerzwaag, Broeksterwâld, Follega en Wommels), 'Nocht en Wille' in Herbayum en dan had je indertijd ook nog 'Wintervreugd' in Slijkenburg.

Naast plezier wordt in de naamgeving ook heel veel de samenwerking beklemtoond. Letterlijk in Nijeberkoop en Langedijke ('Samenwer-

king'), elders in allerlei vergelijkbare termen. 'Eensgezindheid' bijvoorbeeld in Itens, Stavoren, St. Johannesga en Noardburgum; 'Eendracht' in Easterlittens; 'De Eendracht' in De Blesse, Drogeham, Oude Leije, Sloten, Nij Beets, Oosterwolde, Munnekeburen, en Reduzum; 'Iendracht' in Hommerts en 'Eendracht maakt macht' in Vrouwenparochie (vroeger ook in Joure). En dan hebben we nog 'Mei Elkoar Ien' in Cornjum, 'Mei Inoar Ien' in Sexbierum, alsmede 'Broederschap' in Noordwolde, 'De Broederschap' in Terherne, 'Vriendschap' in Holwerd, 'De Vriendschap' in Oudehaske en ga zo maar door.

Personen

Er zijn niet zo heel veel ijsclubs genoemd naar personen. Kootstertille vernoemde 'Caspar de Robles', de Spaanse stadhouder die o.a. verantwoordelijk was voor de aanleg van het Kolonelsdiep. Wijckel ('Menno van Coehoorn') en Hoorn op Terschelling ('Willem Barendz') kozen ook voor namen uit de vaderlandse geschiedenis. Originele vinden we zelf het vernoemen van Friese schaatscoryfeeën uit de kortebaanhistorie. Zo kennen we in Idskenhuzen de club 'Freerk Uiltjes', in Wytgaard 'Pier Thomas' en in Tersoal 'Adam en Atze'. Die laatste combinatie ontstond in december

1911 toen de ijsclubs 'Adam Ruurds' uit Dearsum en 'Atze Geerts' uit Tersoal samensmolten. In Poppenwier wisselden ze in de jaren tachtig met veel historisch besef hun prozaische naam 'De Schaats' in voor 'Trijntje Pieters'. Daarmee kreeg de winnares van de eerste grote vrouwenrijderij in Leeuwarden (1805) bijna twee eeuwen later een fictief standbeeld. Er zijn echter ook namen teloor gegaan. Ooit had Buitenpost een ijsclub met de naam 'Japik Elzes', kon je in Hommerts schaatsen bij 'Greate Halbe' en tref je in het museum in Hindeloopen nog spullen aan van de IJclub 'Knobbe' in Koudum, vernoemd naar Harmen Roels Knobbe.

Topografie

Veel ijsclubs dragen gewoon de naam van de stad of het dorp waar ze zijn gevestigd. Zomaar enkele voorbeelden uit de losse pols: Dokkum, Franeker, Sneek, Eastermar,

Achlum, Drachten en die rij zouden we met veel plaatsen kunnen uitbreiden. Her en der komen andere topografische benamingen voor: 'Spaltenbrêge' in Terwispele, 'De Wâlden' in Damwâld, 'Oosterzanding' in Oudega (Sm.), 'De Brekken' in Oudega (W.), 'De Polder' in Bantega, enzovoorts. 'De Twa Doarpen' in Elahuizen en ook in Mantgum, 'De Twee Dorpen' in Ter Idzard, alsmede 'De Trije Doarpkes' (Burgwerd) en 'De Trije Doarpen' (Bitgummole) nemen we in deze afdeling ook maar even mee. Net zoals 'De Vlecke' in Joure en 'Neist 'e Terp' in Dongjum.

'Naar buiten'

'Met Frisschen Moed' (de naam van de club in Nes op Ameland) gaan we verder. 'Naar Buiten' (Oldeholtspade) waar we 'Hâld Moed' (Gorredijk) en 'Houdt Moed' (Zandhuizen) tegenkomen. 'Foarút' zeggen ze in Nijega (Sm.), Oudega (G.), Surhuisterveen en Akkrum en anders wel 'Vooruit' in Oldeberkoop en 'Voorwaarts' in Oldelamer. U begrijpt dat we dan zijn aangeland bij aanmoedigingskreten die bij de hardrijderijen van weleer klonken: 'Haast U' in Hemrik, 'Rept U' in het tweelingdorp Oppenhuizen/Uitwellingerga en 'Wêz Klear' in Hitzum en vroeger ook in De Falom. Die deelnemers aan die rijderijen deden dat op schaatsen, bijvoorbeeld

op 'De IJster Schaats' (IJst) of 'De Wergeaster Reed' (Wergea). Met 'De Izeren Wjuk' (Augustinusga) onder de voeten streden ze om prijs en premie en bijvoorbeeld ook om het 'Gouden Reedtsje' (Wjelsryp).

'Nooitgedacht'

We herhalen nog maar eens: dit is slechts een selectie. We hebben het nog niet gehad over vier clubs met de naam 'Nooitgedacht' (vroeger had je er nog meer), over 'Concordia' en 'De Harmonie', over 'De Goede Hoop', 'De Onderneming' en 'De Oefening'. Goed

beschouwd is deze bijdrage slechts een 'Lyts Begjin' (Earnewâld) of 'Klein Begin' (Uilesprong). Uit ons historisch archief met verdwenen ijsclubs noemden we tussen de regels door al enkele. Maar je had eertijds ook nog 'Hard gaat ie' (in Zwarte Haan en in de buurtschap Jachtveld), 'Hurd giet er' (Veen-

klooster), 'De Noordfries' (Wierum), 'Oome Chris' (Wolvega), 'De Concurrent' (Franeker), 'Klein maar dapper' (Heerenveen), 'Op tijd ride' ('t Meer bij Heerenveen), 'By joun útfoun' (De Knipe) en dan hebben we ze nog lang niet gehad. Allemaal verdwenen. Slechts een moeilijk leesbare inscriptie in een zitbank langs de weg in Harlingen herinnert bijvoorbeeld aan de IJsklub 'Set Troch' van Midlum-Almenum. De namen van de bouwsels bij de

ijsbanen moeten we maar laten schieten. We ronden ons verhaal af met twee plaatsen waar ze geen ijsbaan hebben maar wél een onderkomen voor de veegmachines

De 'Iisblom' in Earnewâld. (Foto's: Hedman Bijlsma)

en andere materialen. In Earnewâld heet dat gebouwtje naast het Skûtsjemuseum 'Iisblom'. Onze trektocht door Fryslân beëindigen we – u raadt het al - in Hindeloopen. Daar werd ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan van de ijsclub in 1993 bij het parkeerterrein nabij de jachthaven een fraaie accommodatie (bij de opening gek-scherend 'villa' genoemd) gebouwd. Bij dooiweer verblijft de machinerie keurig in 'It Teihok'.

Hedman Bijlsma

colofon

Uitgave:

Samenstelling en redactie:

Tekst:

Foto's:

Lay-out:

Druk en afwerking:

Stichting Vrienden van het Eerste Friese Schaatsmuseum

Hedman Bijlsma en Gosse Blom

Hedman Bijlsma, Gosse Blom, Pieter Bult, Hein Dijkstra en Bennie van der Weide

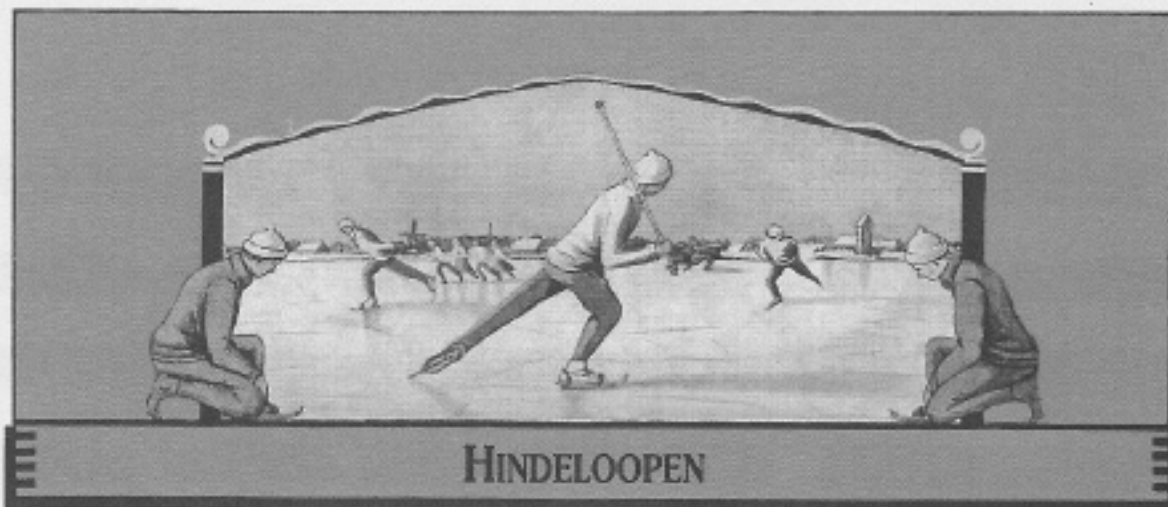
Collectie Eerste Friese Schaatsmuseum, Hedman Bijlsma, Gosse Blom, Henk Mostert, Tjitze Schiphof, Johan Tigchelaar en Harrie de Vries

Wilson Numan

Boekenmaker.nl, Zaandam

© Copyright. Alle rechten voorbehouden. Overname van (delen van) artikelen en/of afbeeldingen uitsluitend met schriftelijke toestemming van de Stichting, c.q. de redactie, en alleen met uitdrukkelijke bronvermelding.

STICHTING VRIENDEN VAN HET EERSTE FRIESE SCHAATSMUSEUM

Het museum is in 1993 onderscheiden met de KNSB Van Helomaprijs, een waardering voor werkers buiten de ijsbaan.

GIFT/SCHENKING

Ook de **Stichting Vrienden van het Eerste Friese Schaatsmuseum** heeft te maken met beperkte financiële middelen om de jaarlijkse activiteiten in en rondom het schaatsmuseum draaiende te houden. Dit betekent dat er vaak een beroep moet worden gedaan op de inventiviteit van het Stichtingsbestuur.

In de afgelopen 25 jaar hebben toe nu toe diverse schaatsliefhebbers een spontane ondersteuning gegeven door het schenken en/of gratis in bruikleen stellen van allerlei verzamelingen/attributen.

Met ingang van 2010 is er naast het donateurschap (zie onderstaande gegevens) ook de mogelijkheid om een gift te storten op **Friesland Bank nummer 298319632** t.n.v. Stichting Vrienden van het Eerste Friese Schaatsmuseum. Hiermee krijgt de doelstelling van de Stichting een extra stimulans en kunnen de activiteiten voorlopig weer worden gewaarborgd.

DONATEUR

De **Stichting Vrienden van het Eerste Friese Schaatsmuseum** stelt zich ten doel het Eerste Friese Schaatsmuseum met zijn unieke collectie - waarin o.a. opgenomen de Elfstedentochten-presentatie en de grootste schaatsverzameling ter wereld - te steunen.

Tussen de klúnsteiger bij de ingang van het museum tot en met de finishvlaggen bij de uitgang bevindt zich een bijzondere verzameling schaatsen; originele werkplaatsen voor houtbewerking; historische gegevens; winterdecors; een smederij en steeds wisselende exposities: van ijsplezier tot schoonrijden; van merentochten tot de technische ontwikkeling van de klapschaats.

Als donateur van de Stichting Vrienden van het Eerste Friese Schaatsmuseum heeft u tijdens de openingsuren, op vertoon van uw lidmaatschapskaart, altijd gratis toegang tot het museum. Bovendien is er jaarlijks een ledendag met interessante sprekers. U ontvangt eenmaal per jaar onze *Schaatsmuseum Kroniek*.

Er zijn drie mogelijkheden om donateur te worden van de Stichting Vrienden van het Eerste Friese Schaatsmuseum:

Persoonlijk donateur	tegen een minimum bedrag van € 15,- per jaar
Gezinsdonateur	tegen een minimum bedrag van € 25,- per jaar
Bedrijfsdonateur	tegen een minimum bedrag van € 75,- per jaar

Aanmelding: Stichting Vrienden van het Eerste Friese Schaatsmuseum

Kleine Weide 1-3, 8713 KZ Hindeloopen

Tel: 0514-521683

Fax: 0514-521218

Email: info@schaatsmuseum.nl

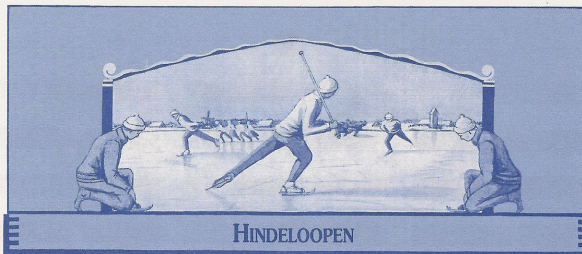
Website: www.schaatsmuseum.nl

Antwoordnummer 820, 8700 WD Hindeloopen (postzegel niet nodig)

**Eerste Friese
Schaatsmuseum
Kleine Weide 1-3
8713 KZ Hindeloopen
Tel. 0514 - 521683**

STICHTING VRIENDEN VAN HET EERSTE FRIESE SCHAATSMUSEUM

Het museum is in 1993 onderscheiden met de KNSB Van Helomapijs, een waardering voor werkers buiten de ijsbaan.